

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studium humanitní vzdělanosti

Město Nymburk a jeho lidé na pozadí Velké války

Bakalářská práce

Vypracovala: Michaela Bacílková

Vedoucí práce: Mgr. Vratislav Kozák

Praha 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. července 2021

.....

Bacílková Michaela

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu Mgr. Vratislavu Kozákovi, a to za jeho profesionalitu a cenné rady. Mé díky dále patří panu PhDr. Pavlu Fojtíkovi a jeho doporučením ohledně literatury a historických pramenů. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat také panu PhDr. Michalu Řezníčkovi a paní Mgr. Janě Špůrové, kteří mi při práci v archivu prokazovali vstřícnost a ochotu.

Obsah

1. Úvod	5
1.1 Prameny a literatura	6
1.2 Metodologie	8
1.3 Výzkumné otázky	9
2. Zázemí	9
2.1 Nymburští a začátek války	9
2.2 Nymburští a pomocná činnost	14
2.2.1 Sokol	16
2.3 Divadelní soubor Hálek	21
2.4 Uprchlíci a zajatci	24
2.5 Zásobování	27
3. Osudy konkrétních nymburských rodáků	33
3.1 Padlí vojáci	33
3.1.1 Antonín Čapek	34
3.1.2 Zdeněk Čejka	34
3.1.3 Vladimír Hrnčíř	36
3.2 Významné osobnosti	36
3.2.1 Otakar Husák	36
3.2.2 Jan z Wojkowicz	43
3.2.3 Antonín Janoušek	45
4. Závěr	46
5. Zdroje	48
5.1 Periodika	48
5.2 Literatura	50
5.3 Internetové zdroje	51

1. Úvod

První světová válka byla ve své době zcela bezprecedentní událostí, která výrazně zasáhla do podoby společnosti 20. století. Přesto, že situace na mezinárodním poli dávala tušit tomu, že zde k jistému válečnému střetu dojde, nebyli obyvatelé jednotlivých zemí na konflikt takového rozsahu připraveni. S tím souviselo i v Rakousku-Uhersku všeobecně sdílené přesvědčení, že válka nebude trvat příliš dlouho a že pro monarchii skončí drtivým vítězstvím. To, že lokální konflikt se Srbskem nakonec přeroste v totální válku, ve které padne více jak 9 miliónů vojáků, byla představa, která byla většině obyvatelům zcela vzdálená. První světová válka tak mnohým především brala – připravovala rodiny o jejich blízké, o léta budovaná zázemí, zkoušela hladem, bídou a namáhavou prací. Pro Čechy je však důležitým milníkem. Významně totiž přispěla k tomu, že se na jejím konci zrodil samostatný československý stát, jehož sté výročí jsme nedávno měli možnost oslavit.

Nymburk byl před začátkem první světové války důležitou železniční tepnou, ve kterém sídlila řada prosperujících podniků. Za zmínku určitě stojí místní cukrovar, který se v Rakousku-Uhersku řadil k těm nejšpičkovějším. Na rozvoj města upozorňoval i všudypřítomný stavební ruch. V roce 1904 zde byla na příklad postavena vodárenská věž a na přelomu let 1913 a 1914 do provozu uveden kamenný most přes řeku Labe. Nymburk se však rozrůstal i populačně – oproti roku 1870 se počet obyvatel téměř ztrojnásobil a město se tak k roku 1910 stalo útočištěm pro 10 169 lidí. První světová válka ale podobu města výrazně proměnila a přesto, že je důležitou historickou událostí, podrobnější popis jejího průběhu v Nymburce dosud zpracován nebyl. Stěžejním úkolem této bakalářské práce bude proto zjistit, jak první světová válka život nymburských obyvatel ovlivnila a jak se s těmito změnami místní vyrovnávali. Práce se v neposlední řadě zaměří také na některé významné nymburské rodáky a na to, jak mezinárodní konflikt prožívali.

Práce je rozdělena na dvě části. V té první, která se věnuje situaci v zázemí, jsou nejprve popsány změny, se kterými se Nymburk musel vypořádat v prvních válečných měsících. V následující kapitole je poté představena pomocná činnost, kterou obyvatelé města v průběhu konfliktu vyvíjeli. Důležitou roli hrál v tomto případě Sokol, který tvoří samostatnou podkapitolu. Na příkladu Divadelního souboru Hálek jsou v první části práce dále vylíčeny proměny v oblasti kulturního života. Pozornost je zde věnována také tomu, jakým způsobem se Nymburk vyrovnával s přílivem uprchlíků a zajatců či s otázkou zásobování města. Protože je Velká válka příběhem konkrétních lidí, je těchto sedm kapitol v druhé části práce doplněno

o osudy vybraných nymburských vojáků. Pozornost je zde však věnována i některým významným osobnostem a tomu, jakou roli v mezinárodním konfliktu zastávali.

1.1 Prameny a literatura

V práci jsou k dosažení předkládaných cílů využita dobová periodika a literatura, která se zaměřuje na dějiny českých zemí, Nymburk a první světovou válku. S otázkou metodologie naopak výrazně pomohla publikace s názvem *Úvod do studia dějepisu I* od kolektivu autorů.¹

Mezi zkoumané tiskoviny patří *Občanské listy* a *Národní listy*. *Občanské listy* byly v Nymburce prvními místními novinami. Vydávány byly od r. 1886 a v období první světové války vycházely jednou týdně. Spíše než o vojenských událostech občany informovaly o tom, jak válka zasahovala do každodenního života ve městě. Průběh válečných operací mohli naopak Nymburští sledovat prostřednictvím *Národních listů*, českého deníku, který vycházel od r. 1861. Politicky byly *Národní listy* spjaty s Národní stranou svobodomyslnou, která měla v Nymburce početnou základnu.

Literatura, která by pojednávala čistě o průběhu první světové války v Nymburce, není k dispozici. V práci jsou proto využity především ty publikace, které se zaměřují na dějiny Nymburka obecně. Nejobsáhlejším dílem je v tomto případě kniha nymburského rodáka a historika Michala Plavce s názvem *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: Od dob nejstarších do roku 2009*, kde je první světové válce věnováno přibližně 6 stran.² Další publikací, ze které byly informace čerpány, je kniha Jaroslava Kocourka a kol. *Nymburk: Královské město na Labi*, kde jsou kromě historie města a jednotlivých pamětihodností představeny také významné nymburské osobnosti.³ Ty jsou společně s vybranými nymburskými organizacemi rovněž zpracovány v *Knize osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011* od kolektivu autorů.⁴ Podobu Nymburka za války rovněž přibližuje dílo s názvem *Nymburk: Kniha dobových pohlednic*.⁵ V případě nymburského Sokola byly informace čerpány především z krátkého sborníku s názvem *Kapitoly z historie a současnosti Sokola Nymburk*,⁶ v případě Divadelního spolku Hálek

¹ *Úvod do studia dějepisu I*. Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7013-4.

² PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*. Cheb: Svět křídel, 2010. ISBN 978-80-86808-75-8.

³ KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*. Nymburk: Vega-L, 2018. ISBN 978-80-88072-40-9.

⁴ ČERNÝ, Jiří a kol. *Kniha osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*. Nymburk: Vega-L, 2011. ISBN 978-80-87275-49-8.

⁵ ČERNÝ, Jiří a Ivan ULRYCH. *Nymburk: kniha dobových pohlednic*. Vega-L, 2000. ISBN 80-7276-007-6.

⁶ ŠEBEK, Svatopluk. *Kapitoly z historie a současnosti Sokola Nymburk* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: https://www.sokolnymburk.cz/wp-content/uploads/2018/08/KAPITOLY_Z_HISTORIE_SOKOLA.pdf

naopak z dvou almanachů z let 1936 a 1980 – *Památník div. spolku "Hálek"*⁷ v Nymburce a *120 let činnosti nymburských souborů Hálek – Hlahol*.⁸ Některé souvislosti byly v práci doplněny také pomocí diplomových prací – v případě kapitoly o válečných uprchlících a zajatcích se jednalo o práci z názvem *Nymburský cukrovar pod vedením Hanuše Karlíka* od Lucie Fexové.⁹ V otázce zásobování města to byly naopak diplomové práce *Plzeň během první světové války* Lukáše Hrdiny¹⁰ a *Zásobování města Písku během první světové války* Lenky Koubové.¹¹

V druhé části práce je poté použita publikace nymburského historika Jana Řehounka *Rytíř smutné postavy: básník Jan z Wojkowicz 1880 – 1944*.¹² Jan z Wojkowicz byl významnou literární osobností, která však v Nymburce postupně upadá v zapomnění. Připomenout si jí můžeme právě prostřednictvím Řehounkovy biografie, ve které je částečně představeno i básníkovo dílo. Informace o životě generála Otakara Husáka, další důležité nymburské postavy, byly čerpány z knihy *Jdi: Vzpomínky legionáře Otakara Husáka*, první¹³ i druhý díl.¹⁴ Nymburský rodák zde popisuje své dětství či cestu, jakou urazil k působení v československých legiích.

Informace získané z dobového tisku a dostupné nymburské literatury, jsou v práci doplněny o publikace, které se zaměřují na dějiny českých zemí. Stěžejním dílem je v tomto případě kniha historika Ivana Šedivého *Češi, české země a Velká válka 1914 – 1918*, ve které se autor zaměřuje především na to, jak konflikt zasáhl život v zázemí.¹⁵ Další důležitou publikací jsou poté *Dějiny českých zemí* od kolektivů autorů v čele s Jaroslavem Pánkem a Oldřichem Tůmou¹⁶ či vybrané kapitoly z knihy *České země v letech 1848 – 1918* od

⁷ *Památník div. spolku "Hálek"* v Nymburce [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <http://www.halek-nymburk.cz/almanachy/almanach1936.pdf>

⁸ PAULŮ, Jan. *120 let činnosti nymburských souborů Hálek-Hlahol* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <http://www.halek-nymburk.cz/almanachy/almanach1980.pdf>

⁹ FEXO VÁ, Lucie. *Nymburský cukrovar pod vedením Hanuše Karlíka*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění. Vedoucí práce prof. PhDr. Zdeněk BENEŠ, CSc.

¹⁰ HRDINA, Lukáš. *Plzeň během První světové války*. Plzeň, 2017. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta, Katedra historických věd. Vedoucí práce PhDr. Roman KODET, Ph.D.

¹¹ KOUBOVÁ, Lenka. *Zásobování města Písku během první světové války*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří MALÍŘ, CSc.

¹² ŘEHOUNEK, Jan. *Rytíř smutné postavy: básník Jan z Wojkowicz: 1880-1944*. Nymburk: Kaplanka, 2014. ISBN 978-80-87523-07-0.

¹³ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka I*. Praha: Epoque, 2017. Edice paměti Československé obce legionářské. ISBN 978-80-87919-28-6.

¹⁴ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*. Praha: Epoque, 2018. Edice paměti Československé obce legionářské. ISBN 978-80-87919-29-3.

¹⁵ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-302-0.

¹⁶ PÁNEK, Jaroslav a Oldřich TŮMA. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-3994-9.

historičky Marcely C. Efmertové.¹⁷ Pro splnění předkládaných cílů byly poté důležité také publikace historika Roberta Kvačka s názvem *První světová válka a česká otázka*¹⁸ či *Českoslovenští legionáři za první světové války* od historika Františka Emmerta.¹⁹ V kapitole, která pojednává o sokolské organizaci, byly informace čerpané z nymburského sborníku doplněny o ty z knihy Marka Waice a kol. *Sokol v české společnosti 1862 – 1938*.²⁰

1.2 Metodologie

Předkládaná práce je zpracována historickou metodou. Konkrétně je zde aplikována kombinace metody přímé a nepřímé, kdy jsou získaná fakta doplňována o širší jevové skutečnosti, aby tak interpretace zkoumaného období byla co nejhlubší a nejdůvěrnější.²¹ V práci je rovněž uplatněn tzv. diachronní přístup, prostřednictvím kterého jsou změny ve městě sledovány souběžně s postupem na časové ose.²²

Pro potřeby práce byl zcela stěžejní archivní výzkum, který byl prováděn ve Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. Bádání zde byly podrobeny *Občanské listy*, a to konkrétně ročníky 1914 – 1917. Poslední válečný rok archiv k dispozici nemá, proto jeho interpretace v práci z větší části chybí. V okresních archivech bývají uloženy dokumenty, které se vztahují k historii jednotlivých obcí – konkrétně na příklad úřední materiály či písemnosti místních organizací.²³ Práce se zde řídí přísnými podmínkami, které byly z důvodů probíhající pandemie dále upraveny. Ve Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem je badateli umožněno, aby si u zkoumaného materiálu pořizoval fotografické snímky.²⁴ Další zkoumané periodikum, *Národní listy*, bylo naopak nahlíženo na stránkách Digitální knihovny Národní knihovny České republiky, kde jsou dostupné všechny válečné ročníky.

S ohledem na zkoumané období bylo nutné mít při práci s dobovým tiskem na paměti fakt, že byl podroben cenzuře. Některá periodika dokonce v průběhu první světové války

¹⁷ EFMERTOVÁ, Marcela C. *České země v letech 1848-1918*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-859-8347-8.

¹⁸ KVAČEK, Robert. *První světová válka a česká otázka*. Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-635-7.

¹⁹ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014. ISBN 978-80-204-3283-4.

²⁰ WAIC, Marek. *Sokol v české společnosti 1862-1938*. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. ISBN 80-238-3287-5.

²¹ *Úvod do studia dějepisu I*. Masarykova univerzita, 2014, s. 101.

²² Tamtéž, s. 102.

²³ Tamtéž, s. 234.

²⁴ Tamtéž, s. 243.

přestala vycházet úplně. *Občanské listy* zase musely kvůli nedostatku personálu často omezovat svůj rozsah.

1.3 Výzkumné otázky

V práci budou zodpovídaný následující otázky:

- Jakým způsobem válka život v Nymburce proměnila?
- Jak se k těmto změnám stavěli místní obyvatelé?
- Lišilo se jejich prožívání války od zkušenosti některých významných nymburských osobností?

2. Zázemí

2.1 Nymburští a začátek války

O osudném atentátu na následníka habsburského trůnu Františka Ferdinanda d'Este, ke kterému došlo v neděli 28. června roku 1914, se obyvatelé Nymburka podle místních *Občanských listů* dozvěděli ještě tentýž den. Článek o reakci Nymburských na tuto událost, který vyšel následující sobotu 4. července roku 1914 s titulkem *Zpráva o atentátu na arcivévodu Františka Ferdinanda s chotí Žofíí*, nás v mnohém nepřekvapí. Přestože nebyl vztah následníka trůnu s Čechy příliš vřelý a jeho úmrtí hluboký zármutek nevyvolalo, uchýloval se rakousko-uherský tisk z pochopitelných důvodů ve svých vyjádřeních k projevům lítosti, oddanosti monarchii a líčil osobnost Františka Ferdinanda v příznivém světle. Zvěsti o úmrtí zamýšleného budoucího císaře a jeho ženy, které se městem začaly šířit odpoledne, a to krátce po 15. hodině, byly tedy podle zmíněného článku Nymburskými přijaty s neobyčejným zármutkem a svého potvrzení se údajně dočkaly kolem 17. hodiny, kdy se ve městě s šokující zprávou rozezvonily první telefony a obdržela se i první telegrafická sdělení. Městem zavládl neklid, veškerá zábava byla přerušena, odřeklo se i plánované představení v místním biografu. K večeru se pozornost obyvatelstva obracela k hotelu Na knížecí, který by dnes stál na náměstí Přemyslovců (dříve Riegrově náměstí) nedaleko nymburské radnice, a na jehož okna se postupně vyvěšovaly nově došlé zprávy o spáchaném atentátu, a k budově místní pošty. Druhý den se Nymburk zahalil do smutečního pláště – na všech budovách se na počest Františka

Ferdinanda a Žofie Chotkové rozevlály černé prapory, a v sobotu 4. července roku 1914 byla za zesnulý pár v kostele sv. Jiljí sloužena zádušní mše.²⁵

Nymburští si, stejně jako mnozí další obyvatelé monarchie, zcela jistě kladli otázku, zdali výstřelem z pistole bosenského Srba Gavrila Principa nebyla zažehnutá jiskra, která by mohla vzplanout ve válečný konflikt. Ten se ostatně již před Principem spáchaným zločinem vzhledem k dlouhodobě napjatým poměrům na Balkánském poloostrově netrpělivě očekával. Ze svých úvah však byli obyvatelé Nymburka vytrženi 7. července roku 1914, kdy se tři dny poté, co bylo za Františka Ferdinanda a jeho choť slouženo rekviem, začala všemi kouty města šířit další zpráva o úmrtí, tentokrát však nymburského rodáka a v letech 1902 – 1906 rovněž nymburského starosty Josefa Červeného. Pohřeb, který se konal 10. července roku 1914, svou okázalostí zcela odpovídal postavení, jenž bývalý nymburský starosta ve městě zaujímal. V Nymburce za celý svůj život zastával nespočet funkcí a píle, kterou městu věnoval, mu dokonce vynesla vyznamenání v podobě rytířského řádu Františka Josefa I. a čestného nymburského občanství. Za jeho starostování se Nymburští na příklad dočkali zřízení vodárny a plynárny.²⁶ V roce 1903 bylo rovněž postaveno nymburské gymnázium, dříve Reálná škola v Nymburce, podle *Knihy dobových pohlednic „nejmodernější a nejkrásnější školní budova v celém Rakousku-Uhersku“*.²⁷

Dohady o tom, zda mezi Rakouskem-Uherskem a Srbskem dojde k válečnému střetu, byly definitivně ukončeny 28. července roku 1914, kdy císař František Josef I. oznámil svým obyvatelům prostřednictvím manifestu *Mým národům!*, který byl ve zkrácené podobě poprvé uveřejněn *Národními listy* o den později na titulní straně zvláštního vydání, vyhlášení války Srbsku.²⁸ K poslednímu většímu válečnému konfliktu došlo ve státě v roce 1866, tedy téměř před půl stoletím, a to mezi Rakouskem-Uherskem, Pruskem a Itálií. Tehdy monarchie zažila drtivou a rychlou porážku,²⁹ nyní však mnozí obyvatelé pevně věřili v to, že se v případě války se Srbskem naopak bude jednat o rychlé a drtivé vítězství.³⁰ Přesto panovala jakási opatrnost a obyvatelé Nymburka byli vyzváni k tomu, aby jako doposud zachovávali klid a nenechali se svými spoluobčany strhnout k „nějakým nesmyslným projevům“.³¹ I když se na některých

²⁵ Občanské listy. 4. července 1914. Ročník 28, č. 27.

²⁶ Občanské listy. 11. července 1914. Ročník 28, č. 28.

²⁷ ČERNÝ, Jirí a Ivan ULRYCH. *Nymburk: kniha dobových pohlednic*, s. 91.

²⁸ EFMERTOVÁ, Marcela C. *České země v letech 1848-1918*, s. 133.

²⁹ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 11.

³⁰ EFMERTOVÁ, Marcela C. *České země v letech 1848-1918*, s. 135.

³¹ Občanské listy. 1. srpna 1914. Ročník 28, č. 31.

místech případy politicky motivovaných trestných činů objevovaly, je na místě poznamenat, že až do konce roku 1916 k žádným masovým a organizovaným nepokojům nedocházelo.³²

Mobilizace, zpočátku částečná, později všeobecná, začala probíhat již od 27. července roku 1914.³³ V ten den se také na nymburském náměstí shromáždili první branci.³⁴ O tom, že se mají povinně hlásit k příslušným jednotkám, se muži často dozvídali z všudypřítomných plakátů.³⁵ Zprvu Nymburští narukovali zejména k VIII. pražskému sborovému velitelství V. armády, kterému velel generál kavalerie Arthur svobodný pán Giesl von Gieslingen, pražské 95. zeměbranecké pěší divizi, která spadala do armádní skupiny generála kavalerie Heinricha rytíře Kumaner von Falkenfel, 36. litoměřické zeměbranecké brigádě a v neposlední řadě k litoměřickému IX. sborovému velitelství generála pěchoty Lothara von Hortstein. K těmto vojenským útvarům rovněž patřil proti Rusům nasazený 21. pražský a 36. mladoboleslavský pěší pluk, jejichž přeběhlí vojáci dali později vzniknout zárodku československých legií, tzv. České družině.³⁶ Do konce války na frontu odešla většina nymburských mužů – před touto povinností utekli jen někteří zaměstnanci železnice.³⁷ Zpočátku mobilizace na území monarchie probíhala bez jakýchkoli větších obtíží. Muži do armády vstupovali veskrze s pozitivním přístupem, svou účast ve válce vnímali především jako splnění povinnosti vůči monarchii.³⁸ Avšak zejména poté, kdy 6. srpna roku 1914 Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Rusku, se situace změnila a mezi mobilizovaným vojáký se začaly objevovat první projevy nespokojenosti a nesouhlasu. Válka proti Srbsku se většinou dala ještě zkousnout, i když se také jednalo o Slovany, ale tasit zbraně proti „ruskému bratrovi“ mnohým připadalo naprosto nepředstavitelné.³⁹ Svůj nesouhlas dávali vojáci najevo na příklad tím, že si své čepice zdobili národními odznaky nebo si na pušky připevňovali prapory ve slovanských barvách. Jak se v té době s oblibou zpívalo: „*Červený šátečku kolem se toč, pudeme na Rusa, nevíme proč.*“⁴⁰ Můžeme si jen představovat, jak si takto při své cestě na frontu pobrukoval na příklad i nějaký Nymburák.

Ode dne, kdy byl vydán rozkaz o provedení mobilizace, tedy od 25. července roku 1914, začala být rovněž uplatňována opatření, která souvisela s pozastavením ústavního článku o všeobecných právech občanů. Obyvatelé monarchie byli od tohoto okamžiku nuceni se

³² ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 195.

³³ Tamtéž, s. 30.

³⁴ KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 24.

³⁵ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 31.

³⁶ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 231.

³⁷ KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 24.

³⁸ EFMERTOVI, Marcela C. *České země v letech 1848-1918*, s. 135.

³⁹ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 54.

⁴⁰ Tamtéž, s. 53.

podrobit celé řadě restrikcí – na příklad dopisní a telegramní cenzuře, došlo k omezením v telefonních a telegrafních spojeních či poštovních zásilkách, spojit se soukromě prostřednictvím telefonu nebo telegrafu s někým ze zahraničí bylo vyloučeno, omezení se nevyhnulo ani spolčovacímu a shromažďovacímu právu občanů či svobody projevu a tisku, dále byly stanoveny tresty, které souvisely s porušením povolávacího rozkazu a mnoho dalších.⁴¹ Občané byli rovněž vyzýváni k tomu, aby dodržovali zpřísněná opatření, která se týkala hlášení cizinců. S těmi se mohli Nymburští podrobně seznámit na příklad v *Občanských listech* 1. srpna roku 1914. Naprosto klíčový faktor v průběhu celého trvání války představovala železnice, avšak v období probíhající mobilizace její potřeba vystupovala mnohem naléhavěji. Obyvatelé Nymburka, ve kterém byla železnice zřízena v roce 1870,⁴² byli na příklad důrazně nabádáni k tomu, aby se k vlakové trati a železničním mostům, které byly střeženy vojskem, vůbec nepřibližovali. Pokud by tak neučinili a neuposlechli by ani případná varování (což se, jak *Občanské listy* upozorňovaly, ve větrném počasí či v případě, že by daná osoba trpěla zhoršeným sluchem, mohlo stát), bylo vojsko oprávněno na občany i střílet.⁴³ Z 5. na 6. srpna roku 1914 byla železniční civilní přeprava zakázána úplně,⁴⁴ v krajním případě mohli občané vlakem cestovat jen se zvláštním povolením. Po provedení mobilizace byly tyto zákazy zrušeny, stále však platilo, že železniční přeprava pro válečné účely měla na tratích přednost.⁴⁵ Rovněž i automobily, které se v Nymburce podle vzpomínek Otakara Rykra začaly prvně objevovat někdy v období před rokem 1895,⁴⁶ měly povinnost na příkaz veřejné bezpečnosti neprodleně zastavit. Stejně jako v případě neuposlechnutí rozkazu nepřibližovat se k trati a železničním mostům, mohla veřejná bezpečnost střílet i na automobily, k čemuž prý v Nymburce došlo několikrát.⁴⁷

V souvislosti s vyhlášením války docházelo od té doby i k poměrně ojedinělým situacím. Ze strachu, že papírové bankovky pozbydou hodnoty, se velká část občanů uchýlovala k tomu, že si doma hromadila kovové mince.⁴⁸ O ty měli Nymburští nouzi především poslední červencový a první srpnový týden. Obchod tak značně vázl, neboť nebylo možné na papírové bankovky vracet. Vědom si vážnosti situace, rozhodl se jistý nymburský občan konat. Vzal si od jednoho obchodníka pár papírových desetikorun a zavázal se slibem,

⁴¹ Tamtéž, s. 31.

⁴² KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 23.

⁴³ *Občanské listy*. 1. srpna 1914. Ročník 28, č. 31.

⁴⁴ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 32.

⁴⁵ Tamtéž, s. 33.

⁴⁶ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 225.

⁴⁷ *Občanské listy*. 15. srpna 1914. Ročník 28, č. 33.

⁴⁸ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 37.

že mu je druhý den ráno přinese rozměněné v mincích. Pln odhodlání navštívil místní hostinec, avšak při placení za několik vypitých piv mu bylo číšníkem sděleno, že nemá na vrácení, a že mu tak místní zachránce bude muset zůstat dlužen. Tato situace se k zachránčově zklamání ještě několikrát zopakovala, a proto byl nucen se k obchodníkovi vrátit s nepořízenou, avšak s pořádnou kocovinou. Jedinou odměnou za jeho odhodlání mu prý poté po nějakou dobu byla místo pozdravu průpovídka: „*Maj' drobné?*“ Situaci s nedostatkem drobných se posléze poněkud efektivněji snažily ulehčit pražské banky, které poslaly do oběhu milion korun v mincích.⁴⁹ Lidé se zároveň začali výrazněji strachovat o své úspory, a tak zejména spořitelny zažily v období probíhající mobilizace zvýšený zájem svých klientů o jejich výběr.⁵⁰

S vyhlášením války však nepřicházel pouze strach ze znehodnocení bankovek nebo úspor, v Nymburce se občané na příklad také obávali, že bude nedostatek mouky, a proto se kolikrát snažili nadbytečně zásobit. Takové skupování však vedlo k tomu, že se cena mouky zvýšila, a tak byli v *Občanských listech* nymburští občané uklidněni, že potravin je dost, a že proto není nutné, aby si dělali příliš velké zásoby.⁵¹ Výsledky tehdejší sklizně však příznivé nebyly a jak se Nymburští na vlastní kůži přesvědčili, situace se zásobováním se postupem války neustále zhoršovala.

S prvními odchody branců na válečná bojiště začaly mezi obyvateli monarchie vznikat obavy z nemocí, které by později navrátilí vojáci mohli do země zavléct a přispět tak k šíření různých epidemií. Tyto obavy se vplížily i do města Nymburka a vedly zde k všeobecnému nabádání, aby jeho obyvatelé všude udržovali naprostou čistotu a případnému šíření nemocí tak co nejvíce zabránili.⁵² Avšak z článku, který vyšel v mateřských *Národních listech* o necelý měsíc později, můžeme vyčíst, že se město se závadami, které vedly ke zhoršení hygienických poměrů, potýkalo zřejmě již nějaký ten čas a že si na ně obyvatelstvo u c. k. okresního hejtmanství v minulosti stěžovalo, nebylo ale dosud vyslyšeno. Tak například Poděbradská třída, která dříve představovala hlavní spojnicí nymburského náměstí a nádraží, byla podle slov *Národních listů* „*ve stavu, za něž by se poslední vesnice styděti musila*“. Nebyla ještě dlážděná a na mnoha místech byla navíc rozbitá, a tak se z ní pokaždé, když po ní na příklad někdo projel, mohla vzedmout spousta prachu. Kritice se nevyhnul ani dlouhodobější problém Nymburka s nedostatkem vody.⁵³ Již dříve byli Nymburští vyzýváni k tomu, aby čerpali vodu

⁴⁹ Občanské listy. 8. srpna 1914. Ročník 28, č. 32.

⁵⁰ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 37.

⁵¹ Občanské listy. 15. srpna 1914. Ročník 28, č. 33.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Národní listy. 13. září 1914. Ročník 54, č. 251.

pouze ve stanovených hodinách a co nejvíce jí šetřili.⁵⁴ To samozřejmě znamenalo četné komplikace, nemohly se na příklad splachovat záchody, což kolikrát vedlo k nepříjemnému zápachu. Největší problém však údajně představovala ulice v Lodici, která Nymburkem pod stejným názvem vede i dnes, a kterou v té době lemovaly příkopy plné nahromaděných zvířecích odpadků a odpadků z domácností, ale i jakési tekutiny, která sem stékala z drážních dílen. Pro hnilobný zápach, který se z těchto příkopů linul, Nymburští k ulici v Lodici tehdy odkazovali také jako k Žabikuňku.⁵⁵ Vzhledem k nebezpečí šíření různých epidemií se nejednalo o uspokojivou situaci a *Národní listy* v závěru svého článku proto vyjádřily jisté obavy.⁵⁶

Nymburští se v tomto počátečním období války obávali zejména cholery. V říjnu roku 1914 se jeden případ asijské cholery objevil v nedalekých Chlebech. Jednalo se o Františka Hampla, hostinského a obchodníka, který se do Chleb vrátil z Haliče. Nakažený byl převezen do Nymburka a ošetřen ve zdejší nemocnici. Obyvatelstvo města bylo však ujišťováno, že byla přijata všechna opatření k tomu, aby se onemocnění dále nešířilo.⁵⁷ Do 24. října roku 1914 se v českých zemích vyskytlo 65 případů cholery, v celém Rakousku pak 679.⁵⁸ Bojům s případnými epidemiemi měly pomoci i kurzy, do kterých se měli hlásit kandidáti na doktorské posty.⁵⁹

2.2 Nymburští a pomocná činnost

Již od počátku války se ukazovalo, jak jsou obyvatelé Nymburka ochotni si v těžkých časech pomáhat. S odchodem vojáků na frontu souviselo mnoho problémů, jež na ty, kteří v zázemí zůstali, těžce dopadávaly. Mezi ty nejpálčivější patřil zejména výrazný úbytek pracovních sil a pro rodiny tak často ztráta jejich živitele. Pro ty nejpotřebnější, zejména pro chudé, raněné a vdovy či sirotky po padlých vojácích, obyvatelé Nymburka pořádali různé sbírky nebo skládali dary k dobročinným organizacím.

V srpnu roku 1914 se v *Občanských listech* objevila zpráva o pomocné akci, která byla již v počátcích mobilizace zorganizována zdejšími nymburskými občankami. Protože v té době ještě nebyla v Nymburce ustavena žádná organizace, která by se s dopady války vypořádávala, chopila se skupinka nymburských dam iniciativy sama. Uspořádaly peněžitou sbírku, z jejíhož

⁵⁴ Občanské listy. 4. července 1914. Ročník 28, č. 27.

⁵⁵ Národní listy. 13. září 1914. Ročník 54, č. 251.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Občanské listy. 24. října 1914. Ročník 28, č. 43.

⁵⁸ Národní listy. 13. listopad 1914. Ročník 54, č. 312.

⁵⁹ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 36.

výtěžku se rozhodly ve stanici nymburského nádraží podávat na frontu odvedeným vojákům občerstvení. Údajně se jim do 12. září roku 1914 podařilo podělit celkem 42 000 vojáků v 70 vlacích.⁶⁰ Jednalo se jak o nymburské muže, tak o jiné tuzemské či zahraniční vojáky, kteří městem pouze projížděli.⁶¹ Z peněz, které dámy vybraly, vojákům nepřipravily jen občerstvení, ale náladu se jim pokusily spravit i cigaretami, doutníky nebo kávou.⁶² Za pomoc byli nymburským dobrovolnicím vojáci vděční, a městem tak kolikrát s nadšením zaznívalo „*At žije Nymburk!*“⁶³ Ve své činnosti uskupení nymburských dam pokračovalo i v dalších měsících.⁶⁴ Kromě podávání občerstvení těm vojákům, kteří se na frontu zatím pouze chystali, pomáhaly dobrovolnice takto i těm, kteří se jakožto ranění do Nymburka vraceli nebo jím projížděli.⁶⁵ Poté, kdy byl v Nymburce v listopadu roku 1914 zřízen odbor Červeného kříže,⁶⁶ dámy v činnosti pokračovaly pod jeho záštitou.⁶⁷ Jak nám sdělují *Občanské listy*, konalo se ve prospěch této dobročinné akce 26. září roku 1915 v Hálkově městském divadle dokonce i představení, z jehož výtěžku se mohli těšit další Nymburkem projíždějící vojáci.⁶⁸ Za svoje zásluhy byly dámy posléze oceněny vyznamenáním.⁶⁹

K různým pomocným akcím však ze strany nymburských obyvatel docházelo v průběhu celého trvání války. Pro představu o pestrosti těchto činností jsou na následujících řádcích uvedeny jen některé z nich.

V roce 1914 se na příklad majitel zdejších velkomlýnů, pan Alfons Radimský, rozhodl využít možnost, kterou mu nabízel zákon, a zrušil ve své firmě nedělní den volna. Mínil tak bojovat proti prohlubujícímu se nedostatku potravin a zároveň každou takovou neděli přispíval rodinám svého personálu, jejichž živitelé odešli na válečná pole, 80 K.⁷⁰ Části svého výděлку se vzdali i zaměstnanci nymburských drah – po dobu trvání války si předsevzali odvádět jeho 1 % Červenému kříži a akcím na podporu rodin odvedených vojáků.⁷¹ Dopady války se však Nymburští nepokoušeli zmírnit pouze finančními dary. Vdova po bývalém nymburském starostovi Josefu Červeném českým nemocnicím věnovala různé knihy a časopisy, aby z nich

⁶⁰ Národní listy. 12. září 1914. Ročník 54, č. 250.

⁶¹ Občanské listy. 15. srpna 1914. Ročník 28, č. 33.

⁶² Národní listy. 12. září 1914. Ročník 54, č. 250.

⁶³ Občanské listy. 15. srpna 1914. Ročník 28, č. 33.

⁶⁴ Občanské listy. 18. září 1915. Ročník 29, č. 38.

⁶⁵ Občanské listy. 7. listopadu 1914. Ročník 28, č. 45.

⁶⁶ Občanské listy. 5. prosince 1914. Ročník 28, č. 49.

⁶⁷ Občanské listy. 18. září 1915. Ročník 29, č. 38.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Občanské listy. 19. února 1916. Ročník 30, č. 8.

⁷⁰ Občanské listy. 29. srpna 1914. Ročník 28, č. 35.

⁷¹ Národní listy. 8. září 1914. Ročník 54, č. 246.

personál předčítal raněným vojínům.⁷² Ty se během vánočních svátků v roce 1916 pokusil rozveselit i Ludvík Vantoch, zakladatel nymburské továrny na lihoviny. Raněným vojákům nechal v Sokolovně vystrojit stromky a každému z nich daroval předměty denní potřeby.⁷³

Postupem času začaly v Nymburce pomocné akce koordinovat různé dobročinné organizace. V srpnu roku 1914 zde svou činnost zahájila Okresní válečná pomocná úřadovna pro okres nymburský.⁷⁴ Během prvního válečného roku byla v Nymburce dále ustavena organizace Červeného kříže.⁷⁵ V květnu roku 1915 zde na její počest probíhal týden Červeného kříže, během kterého byly pořádány různé finanční sbírky či výzvy směrem k obyvatelům Nymburka, aby do Odštěpného spolku sami vstoupili.⁷⁶ Na podzim roku 1917 byla ve městě založena rovněž odbočka Českého srdce,⁷⁷ které mělo řídit pomocné činnosti probíhající na českém území.⁷⁸

V roce 1916 zahájila v Nymburce svou činnost organizace, která zde funguje dodnes – skautský oddíl. V období první světové války však skauti svým spoluobčanům pomáhali především z kanceláře, kterou si zřídili na náměstí. Nymburským radili na příklad s tím, jak zajatcům na frontu posílat balíčky či jak náležitě vypsát dotazy ohledně nezvěstných či raněných vojáků. Přesto se však v počátcích svého působení ve městě setkávali s rozporuplnými reakcemi. Jejich zvláštní uniformy navíc v místních obyvatelích vzbuzovaly dojem, že se jedná o anglické zajatce. Jak ale *Občanské listy* poznamenaly, „*když viděli lidé, s jakou chutí a ochotou chápou se skauti díla, a že i ti malí dovedou napsati adresu azbukou, počet zákazníků se množil.*“ Nymburští skauty nakonec přijali a za jejich pomoc se jim kolikrát odvděčovali i různými dary.⁷⁹

2.2.1 Sokol

S tím, jak v 60. letech 19. století docházelo v Rakousku-Uhersku k uvolňování politických poměrů, prožívalo národní hnutí období nevídaného rozvoje. Tato změna se mimo jiné odrazila v hromadném zakládání různých spolků,⁸⁰ mezi které se za přispění Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera v únoru roku 1862 zařadil Pražský tělocvičný spolek, později známý

⁷² Občanské listy. 17. října 1914. Ročník 28, č. 42.

⁷³ Občanské listy. 6. ledna 1917. Ročník 31, č. 1.

⁷⁴ Občanské listy. 29. srpna 1914. Ročník 28, č. 35.

⁷⁵ Občanské listy. 7. listopadu 1914. Ročník 28, č. 45.

⁷⁶ Občanské listy. 6. května 1916. Ročník 30, č. 19.

⁷⁷ Občanské listy. 24. listopadu 1917. Ročník 31, č. 47.

⁷⁸ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 251.

⁷⁹ Občanské listy. 14. října 1916. Ročník 30, č. 42.

⁸⁰ WAIC, Marek. *Sokol v české společnosti 1862-1938*, s. 10.

pod názvem Sokol.⁸¹ Přibližně šest let poté se k odnožím této organizace, které vznikaly v mnohých dalších městech, přidala i ta nymburská.⁸² Ve svém počátečním období se prý Sokol v Nymburce setkával ze strany místních obyvatel spíše s lhostejným a mnohdy i nepřátelským přijetím, v průběhu následujících let se však jejich nálada změnila a Sokol se stal váženým tělovýchovným spolkem.⁸³ V roce 1891 se ve městě počaly realizovat plány na zřízení vlastních prostor. Do té doby totiž Sokol žádné neměl a svá cvičení prováděl v různých částech města, zpočátku na příklad na Střelnici (dnešní park Ostrov).⁸⁴ K výstavbě sokolské budovy se darováním financí nebo potřebného stavebního materiálu či jinými službami snažila přispět i řada místních obyvatel. Jejich snaha o 7 let později, v září roku 1898, nabyla konkrétních rysů, a vlastní prostory Sokola se v Nymburce dočkaly slavnostního otevření. Uvnitř budovy se nacházel tělocvičný sál doplněný dvěma galeriemi, nářadovna a sociální zařízení pro cvičence – sprchy a šatna. Druhé patro bylo poté věnováno dalším místnostem.⁸⁵ V této podobě budova zůstala víceméně až do roku 1926, kdy se dočkala rozšíření, a přibližně o dva roky později byl k sokolským prostorům ještě přistavěn samostatný kinový sál.⁸⁶

Protože byla ve své době sokolská tělocvična vůbec největším sálem v Nymburce, pořádaly se zde i různé kulturní akce. Hostila tak nepřehledný počet přednášek, koncertů, schůzí, tanečních průprav či plesů.⁸⁷ V roce 1902 do ní na příklad se svou přednáškou o K. H. Borovském zavítal budoucí první československý prezident T. G. Masaryk. Obyvatelé města však z jeho návštěvy příliš nadšení nebyli – v Nymburce v té době dominovala Národní strana svobodomyšlná a šířila se zde přesvědčení, že se se svou přednáškou Masaryk snaží posílit postavení své strany realistické. Nepřátelské ovzduší ve městě vytvářely i mladočeské *Občanské listy*, které obyvatelstvo vyzývali k tomu, aby se přednášky neúčastnili.⁸⁸ Masarykovo vystoupení v Sokolovně sice bylo doprovázeno četnými nepříjemnostmi, přesto však na něj Nymburské dodnes upomíná pamětní deska.⁸⁹

Příchod první světové války v roce 1914 pro Českou sokolskou obec znamenal těžkou zkoušku. Vzhledem ke svým dřívějším aktivitám, mezi které patřilo na příklad působení Sokola v různých slovanských zemích (zejména v Rusku) či v roce 1912 v průběhu první balkánské války podpora tureckého nepřítele a další, se organizace nacházela v poměrně choulostivé

⁸¹ Tamtéž, s. 15.

⁸² ŠEBEK, Svatopluk. *Kapitoly z historie a současnosti Sokola Nymburk*, s. 8.

⁸³ Tamtéž, s. 10.

⁸⁴ Tamtéž, s. 16.

⁸⁵ Tamtéž, s. 17.

⁸⁶ Tamtéž, s. 19.

⁸⁷ Tamtéž, s. 18.

⁸⁸ Tamtéž, s. 21.

⁸⁹ Tamtéž, s. 22.

situaci a oprávněně se bála o své další působení.⁹⁰ Aby před úřady uchránilo své postavení, rozhodlo se vedení Sokola uchýlit se v průběhu války ke státotvorné činnosti, tzn., že se soustředilo na pořádání různých sbírek ve prospěch válkou postižených osob, své prostory se nabídlo přeměnit na vojenské nemocnice či se začalo podílet na vojenském výcviku svých členů.⁹¹

Do těchto činností se již od vypuknutí války zapojovala i sokolská jednota v Nymburce. Sokol se zpočátku vedle různých sbírek snažil zmírnit dopady války především pořádáním dobročinných biografických představení, jejichž výtěžek se odváděl Červenému kříži a dalším podpůrným akcím, mezi které patřila zejména pomoc rodinám, jejichž muži odešli na frontu, a péče o raněné vojíny. Právě prostory sokolské tělocvičny se na biograf přeměňovaly pravidelně již od roku 1911, s příchodem války se však muselo přikročit k ukončení tohoto kinematografického podniku. Představení se zde pořádala jen občas, a to především za dobročinnými účely, a také za přítomnosti raněných vojáků, neboť byla v Sokolovně záhy zřízena vojenská nemocnice.⁹² Prvního takového filmového představení se obyvatelé města dočkali večer 16. srpna. Na programu bylo několik čísel – nejprve mohli Nymburští shlédnout *Pohřeb J. C. V. pana arcivévody Františka Ferdinanda de Este a jeho choti*, dále kolorované drama *Maják smrti* a veselohru *Opačné povahy*.⁹³ V srpnu se takové představení uskutečnilo ještě dvě následující neděle 23. a 30. srpna⁹⁴ a jejich celkový výtěžek činil 290 K a 92 hal.⁹⁵ Do července roku 1915 Sokol nymburským obyvatelům zakoupením vstupného do improvizovaného kinového sálu umožnil pomoci ještě několikrát a výnos se tak navýšil na 916 K a 14 hal.⁹⁶ Celkem se České obci sokolské do března roku 1915 podařilo na různé pomocné akce přispět 700 000 K.⁹⁷

Sokol se v průběhu války snažil nymburské obyvatele rovněž vzdělávat. Tak na příklad v září roku 1914 uspořádal přednášku nymburského lékaře Josefa Šrámka o významu organizace Červeného kříže a o tom, jak se chránit před nakažlivými chorobami.⁹⁸ Tato přednáška se poté uskutečnila ještě sedmáctkrát, a to nejen v Nymburce. Na poslední takovou

⁹⁰ WAIC, Marek. *Sokol v české společnosti 1862-1938*, s. 95.

⁹¹ Tamtéž, s. 94.

⁹² Občanské listy. 17. července 1915. Ročník 29, č. 29.

⁹³ Občanské listy. 15. srpna 1914. Ročník 28, č. 33.

⁹⁴ Občanské listy. 22. srpna 1914. Ročník 28, č. 34.

⁹⁵ Občanské listy. 5. září 1914. Ročník 28, č. 36.

⁹⁶ Občanské listy. 17. července 1915. Ročník 29, č. 29.

⁹⁷ WAIC, Marek. *Sokol v české společnosti 1862-1938*, s. 94.

⁹⁸ Občanské listy. 19. září 1914. Ročník 28, č. 38.

se mohli těšit 15. května roku 1915 v nedalekých Kovanicích. V dubnu roku 1915 se mohli z úst Augusta Šrámka obyvatelé Nymburka naopak poučit o šetření potravinami.⁹⁹

V září roku 1914 nymburská městská rada schválila, aby byl v prostorách Sokolovny a ve dvou domech, které k těmto účelům laskavě propůjčili místní, pro raněné vojáky zřízen lazaret.¹⁰⁰ K zajištění potřebných lůžek a prádla se zavázalo komité, které se ustavilo opět z nymburských obyvatelk – konkrétně z místního ženského čtenářského spolku Lada a Severočeské jednoty ženského odboru Sokola. Personál a stravu do sokolského lazaretu zajistila Jednota Sokolská a Sokolice společně s nymburskou nemocnicí,¹⁰¹ dříve známou pod názvem Okresní nemocnice korunního prince Rudolfa v Nymburce. Ve městě byla tato nemocnice otevřena v roce 1882. Během válečného konfliktu se budova dočkala přestavby a byla do ní také zavedena elektřina či došlo k jejímu napojení na vodovodní a kanalizační síť.¹⁰²

Celkem se prý v Sokolovně nacházela lůžka pro 60 vojáků¹⁰³ a v jedné místnosti tělocvičny byla zřízena i kuchyň, kde se o přípravu jídla staraly sokolské dorostenky. Sokol se chystal vojínům pobyt zpříjemnit rovněž pořádáním biografických představení¹⁰⁴ a 1. prosince roku 1914 dokonce na příklad uspořádal menší večírek, na kterém nechybělo ani kabaretní vystoupení.¹⁰⁵

Přes to, že se Sokol v době první světové války výrazně orientoval na pomocnou činnost, nepřestávalo být jeho prioritou také udržení pravidelných cvičení. Jednalo se však o poměrně složitý úkol, neboť do dubna roku 1915 přibližně 30 % jeho členů nastoupilo vojenskou povinnost.¹⁰⁶ Již v listopadu roku 1914 se však v *Občanských listech* objevila zpráva, že se v Nymburce pro muže, ženy a řemeslný dorost trénink brzy obnoví.¹⁰⁷ Jelikož ale byly prostory sokolské tělocvičny přeměněny na vojenskou nemocnici, měla se cvičení přesunout do budovy Reálné školy v Nymburce.¹⁰⁸

Přes veškeré vynaložené úsilí vedla řada skutečností k tomu, že byla v listopadu roku 1915 Česká obec sokolská na základě nařízení ministerstva vnitra rozpuštěna.¹⁰⁹ Trnem v oku

⁹⁹ Občanské listy. 17. července 1915. Ročník 29, č. 29.

¹⁰⁰ Občanské listy. 26. září 1914. Ročník 28, č. 39.

¹⁰¹ Národní listy. 28. října 1914. Ročník 54, č. 296.

¹⁰² Historie nemocnice. *Nemocnice Nymburk* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <http://www.nemnbk.cz/onas/historie/>

¹⁰³ Národní listy. 28. října 1914. Ročník 54, č. 296.

¹⁰⁴ Občanské listy. 14. listopadu 1914. Ročník 28, č. 46.

¹⁰⁵ Občanské listy. 5. prosince 1914. Ročník 28, č. 49.

¹⁰⁶ WAIC, Marek. *Sokol v české společnosti 1862-1938*, s. 95.

¹⁰⁷ Občanské listy. 7. listopadu 1914. Ročník 28, č. 45.

¹⁰⁸ Občanské listy. 24. prosince 1914. Ročník 28, č. 52.

¹⁰⁹ WAIC, Marek. *Sokol v české společnosti 1862-1938*, s. 96.

rakouským úřadům bylo na příklad to, že na začátku srpna roku 1914 vznikla ve Francii za účasti sokolů česká dobrovolnická skupina Nazdar!, která se stala součástí francouzských cizineckých legií a která společně s Českou družinou v Rusku patřila k zárodkům pozdějších legií československých. Nepomohl ani fakt, že se starosta Josef Scheiner podílel na řadě protistátních akcí. Stál u zrodu odbojové organizace Maffie a T. G. Masarykovi poslal do zahraničí na boj proti Rakousku-Uhersku finanční příspěvek.¹¹⁰ K jeho zatčení v květnu roku 1915 vedlo mimo jiné i to, že věděl, že si čeští vojáci na východní frontě v případě zajetí snaží prostřednictvím svých sokolských legitimací zajistit lepší zacházení. Od té doby museli ti příslušníci Sokola, kteří měli narukovat do armády, nechat své sokolské legitimace doma. V červenci roku 1915 byl Scheiner opět propuštěn, drobnohledu ze strany rakouských úřadů však neutekl.¹¹¹ I když byla Česká obec sokolská rozpuštěna, její jednotlivé frakce, včetně té nymburské, fungovaly dál. Byly totiž z právního hlediska samostatnými jednotkami, a proto by musely být zrušeny jedna po druhé. Přesto, že byla činnost Sokola v průběhu války značně ztížena, podařilo se většině jednotkám přežít a představitelům sokolské obce zachovat jejich integritu.¹¹² Nymburská jednota tak ve své pomocné činnosti pokračovala i v následujících válečných letech.

Příslušníci nymburské sokolské jednoty se významně angažovali i v bezprostředních poválečných událostech, nyní však ve prospěch nově vzniklého samostatného Československa. V roce 1918 rozšířili řady dobrovolnických jednotek Stráže pluku, které v té době představovaly důležitou oporu československé armády. První zapojení nymburských Sokolů do bojových akcí je nám známo z listopadu roku 1918, kdy se Sokolové podíleli na osvobození Maďarskem okupovaného Slovenska. V únoru následujícího roku zase 18 nymburských příslušníků Sokola pomohlo prozatímní slovenské vládě bezpečně se v zemi usídlit. Přibližně o tři měsíce později, v květnu roku 1919, však čelili Sokolové maďarské hrozbě po druhé – Maďarska se totiž v té době zmocnili komunisté, kteří si chtěli některá slovenská území přisvojit. Nymburští Sokolové zde tak stanuli proti svému rodákovi Antonínu Janouškovi, který byl v té době předsedou české a slovenské frakce maďarské komunistické strany, a který zároveň usilovně bojoval o to, aby se proletářská revoluce rozhořela i na území demokratického Československa.¹¹³ Nymburští se do bojů zapojili v rozhodující oblasti západního Slovenska pod velením poručíka Karla Aksamita a napomohli k tomu, že se po třech

¹¹⁰ Tamtéž, s. 95.

¹¹¹ Tamtéž, s. 96.

¹¹² Tamtéž, s. 97.

¹¹³ ŠEBEK, Svatopluk. *Kapitoly z historie a současnosti Sokola Nymburk*, s. 23.

týdnech své existence komunistická vláda zhroutila. Janoušek byl později z Československa vyhoštěn a usadil se v Rusku, kde zůstal až do své smrti v roce 1941.¹¹⁴

2.3 Divadelní soubor Hálek

Divadelní soubor Hálek má v Nymburce již dlouholetou tradici. Jeho příběh se začal psát v roce 1860, kdy se kolem Ludvíka Rubingera, klempíře a všestranně umělecky nadaného nymburského rodáka, shromáždila skupinka zapálených studentů, která pro své spoluobčany toužila pořádat různá divadelní představení.¹¹⁵ V jejím čele stál školou povinný Gustav Brzorád,¹¹⁶ ve městě později známý lékař a jeden ze zakladatelů nymburské sokolské jednoty.¹¹⁷ Kulturní život se však v Nymburce rozvíjel i v dřívějších dobách – už od počátku 19. století do města přijížděly všelijaké skupiny umělců, které zde předváděly svá čísla,¹¹⁸ a i samotní Nymburští se tu a tam pokoušeli o amatérské divadlo (jedním z míst, kde účinkovali, byla také na příklad dnešní Záložna).¹¹⁹ Intenzivněji se ve městě hrálo především v roce 1835, kdy do Nymburka zavítal i Josef Kajetán Tyl.¹²⁰ Jak se z jeho pozdějšího tvrzení můžeme dozvědět, nebylo nymburské obecnstvo k takovým vystoupením lhostejné: „Nymburk – to znamenalo pro herce dostatek chleba. Byloť tu obecnstvo divadlo milující a na představení sdostatek návštěvníků.“¹²¹ Ochotnický divadelní spolek, který založil Rubinger, se však ve městě prosadil nejvíce. Svou činnost zahájil na nymburském posvícení Klicperovou veselohrou *Divotvorný klobouk*¹²² a nepřestal v ní ani o 11 let později, kdy po básníku Vítězslavu Hálkovi přijal své jméno.¹²³ Svá vystoupení Hálek pořádal v budově dřívějšího kláštera, zhruba v prostorách nynější divadelní šatny.¹²⁴ Rozsáhlejší rekonstrukce se stavba dočkala až v předválečných letech 1934 – 1936, díky které divadlo získalo takovou podobu, v jaké ho vidáme i dnes, a poté ještě v 60. letech.¹²⁵

Tradici si spolek dokázal udržet po dlouhá léta a v únoru roku 1909 tak oslavil důležitý milník, kterým bylo jeho jubilejní pětisté představení.¹²⁶ O několik let později však na spolek

¹¹⁴ Tamtéž, s. 24.

¹¹⁵ PAULŮ, Jan. *120 let činnosti nymburských souborů Hálek-Hlahol*, s. 10.

¹¹⁶ *Památník div. spolku "Hálek" v Nymburce*, s. 23.

¹¹⁷ Národní listy č. 350, 30. prosince 1914

¹¹⁸ PAULŮ, Jan. *120 let činnosti nymburských souborů Hálek-Hlahol*, s. 9.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 10.

¹²⁰ *Památník div. spolku "Hálek" v Nymburce*, s. 22.

¹²¹ PAULŮ, Jan. *120 let činnosti nymburských souborů Hálek-Hlahol*, s. 11.

¹²² *Památník div. spolku "Hálek" v Nymburce*, s. 23.

¹²³ ČERNÝ, Jiří a kol. *Knihy osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*, s. 300.

¹²⁴ PAULŮ, Jan. *120 let činnosti nymburských souborů Hálek-Hlahol*, s. 11.

¹²⁵ Tamtéž, s. 12.

¹²⁶ Tamtéž, s. 11.

čekala mnohem smutnější událost, a to v podobě počátku první světové války. Vinou rozsáhlé mobilizace Hálek přišel o značný počet svých členů a od plánů, které si na druhou polovinu roku 1914 přichystal, tak musel upustit. Na nějakou dobu dokonce spolek svou činnost ukončil úplně, avšak poté, kdy se ze všech koutů města začaly ozývat hlasy po jejím obnovení, se Hálek rozhodl těmto přáním vyhovět a na 8. listopadu roku 1914 pro své diváky připravil Hilbertovu hru *Vina*. Její návštěvnost měla rozhodnout o tom, zdali bude Hálek v příštích měsících války pro Nymburské hrát i nadále. Obavy ochotníků se však po skončení večera zcela rozplynuly – na představení se přišlo podívat více lidí, než se vůbec očekávalo, a i z finančního hlediska se akce vydařila. V prosinci roku 1914 dokonce spolek odehrál první představení ve prospěch Červeného kříže, na kterém se mu na dobročinné účely podařilo získat 274 K a 85 hal. Do srpna roku 1915 Hálek na válečné činnosti vybral přes 800 K, z kterých na příklad 326 K a 32 hal věnoval osleplým vojínům.¹²⁷

Protože řady mužského členstva značně prořídly a nevycházely ani žádné divadelní novinky, musel se Hálek ve svých představeních omezit na hry staršího data, u kterých zároveň věděl, že je může snadno obsadit. Nymburskému obecenstvu to však nijak nepřekáželo – vystoupení ochotnického spolku pro obyvatele města představovala téměř jediný zdroj zábavy, a proto sem své obavy z vlekoucí se války chodili zahánět velice rádi.¹²⁸ Oproti poměrně nabytému roku 1915 se však Hálkou v průběhu roku následujícího podařilo vypravit pouze 5 představení. Příčinou toho byla další vlna mobilizace, která ochotnickému spolku vzala 16 jeho členů. K jisté stagnaci došlo i v roce 1917, ve kterém měli Nymburští možnost shlédnout jen 6 spolkových představení.¹²⁹ Mimo to na prknech Hálkova divadla tu a tam vystoupily i ochotnické skupiny z jiných měst, na příklad z Poděbrad, Kolína, Čáslavi a dalších. Nepořádala se zde však pouze divadelní představení – prostory divadla se využívaly i k jiným účelům, na příklad k různým koncertům, akademiím nebo tematickým večerům aj. V roce 1915 se v divadle odehrál ku příkladu koncert nezaměstnaných členů pražského Divadla na Vinohradech, pohádkový večer spisovatelky Abigail Horákové¹³⁰ nebo v roce 1916 taneční večer, během kterého měli obyvatelé Nymburka možnost obdivovat adaptaci Dvořákových slovanských tanců.¹³¹

V srpnu roku 1917 spolek zastihla další z řady tragických zpráv, zemřel totiž jeho oblíbený režisér Josef Pospíšil. Během léčebného pobytu ve Františkových Lázních ho stihla

¹²⁷ Občanské listy. 14. srpna 1915. Ročník 29, č. 33.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ *Památník div. spolku "Hálek" v Nymburce*, s. 40.

¹³⁰ Občanské listy. 14. srpna 1915. Ročník 29, č. 33.

¹³¹ Občanské listy. 20. května 1916. Ročník 30, č. 21.

srdeční mrtvice a Hálek tak přišel o osobnost, pod jejímž vedením se z něj stal jeden z nejváženějších divadelních spolků v Čechách. Josef Pospíšil se celkově v nymburském kulturním životě hojně angažoval, a tak nejen Hálek vinou této události na čas zahalil smutek.¹³² Narodil se v prosinci roku 1862 v obci Labská Týnice. Součástí Nymburka se stal v roce 1887, kdy ve městě začal podnikat jako knihtiskař. Již od svého příchodu do Nymburka navštěvoval řadu místních spolků a podílel se na organizaci nejrůznějších akcí. Byl na příklad členem Sokola, ke stavbě jehož budovy se mu podařilo vybrat značnou sumu peněz, či pěveckého spolku Hlahol. Do divadelního sdružení Hálek vstoupil nejprve jako ochotník, nedlouho poté se však stal jeho režisérem. Představení se pod jeho taktovkou nesla v duchu realismu, preferoval spíše tradiční hry. Během jeho působení v Hátku se mu podařilo vychovat spoustu schopných herců a spolek povznést na vysokou úroveň. Pospíšilovy adaptace byly tou dobou vyhlášené a těšily se mimořádné návštěvnosti.¹³³ Bylo mu dokonce nabízeno místo v Praze, Pospíšil však zůstal věrný svému Nymburku. Kromě režírování a knihtiskařské živnosti ve městě dále provozoval hospůdku.¹³⁴ Již od vzniku *Občanských listů* v roce 1887 byl jejich věrným přispěvatelem. Na Ostrově rovněž pořádal tzv. matiční slavnosti, s jejichž důmyslnou projekcí mu pomáhal Hanuš Karlík. I přes to však divadlo zůstávalo Pospíšilovou největší vášní. Je ironií osudu, že v něm také zemřel – srdeční mrtvice ho totiž zastihla uprostřed biografického představení. Zanechal po sobě dva syny, Emila a Jana, kteří se oba zúčastnili bojů na válečné frontě. Pohřben byl za hojné účasti svých nymburských spoluobčanů a přátel na hřbitově sv. Jiří. Jak uvedly *Občanské listy* v Pospíšilově nekrologu, mnohými byl považován za „*horlivého Čecha a Slovana*“.¹³⁵

Do nového roku si již ochotníci přáli vstoupit s notnou dávkou optimismu a svou činnost tak obnovit v mnohem větším měřítku, než tomu bylo v posledních dvou letech zvykem. Výročí 50 let od položení základního kamene Národního divadla Hálek oslavil pěti-večerním cyklem, ve kterém společně s pěveckým spolkem Hlahol divákům představil operu Viléma Blodka *V studni*. Od té doby se činnost spolku hojně rozvíjela, a tak vznik samostatného Československa mohl oslavit již v mnohem radostnější náladě. Veselí však na čas vystřídal zármutek z úmrtí členky Lídky Bayerové, která podlehla epidemii španělské chřipky, a jejíž pohřeb se konal právě v památný den 28. října roku 1918. Prvním představením, které v nově vzniklé republice Hálek odehrál, byl 8. listopadu roku 1918 Jiráskův *Žižka*.¹³⁶

¹³² *Památník div. spolku "Hálek" v Nymburce*, s. 40.

¹³³ *Občanské listy*. 11. srpna 1917. Ročník 31, č. 32.

¹³⁴ *Občanské listy*. 18. srpna 1917. Ročník 31, č. 33.

¹³⁵ *Občanské listy*. 11. srpna 1917. Ročník 31, č. 32.

¹³⁶ *Památník div. spolku "Hálek" v Nymburce*, s. 42.

Kdo by byl z Hálkových členů tušil, že přesně 4 roky poté, kdy 8. listopadu roku 1914 uvedli své první válečné představení, již budou Nymburským hrát na půdě samostatného Československa.

2.4 Uprchlíci a zajatci

První světová válka byla doprovázena také rozsáhlými migracemi obyvatelstva.¹³⁷ Tento jev se od počátku konfliktu projevoval i v Nymburce, který se stal útočištěm polských uprchlíků. Jejich počet v rámci rakousko-uherské monarchie stoupal, a tak se muselo přikročit k jejich rozdělení do jednotlivých okresů. Do toho nymburského bylo zpočátku přiděleno 350 uprchlíků, přičemž v samotném Nymburce jich mělo být 20. Ubytování byli tak, aby se všichni nacházeli pohromadě – do prázdných domů nebo tanečních sálů.¹³⁸ Prostory k bydlení uprchlíkům nabídla ale i místní Spolková cukrovarna.¹³⁹ Oproti původnímu plánovanému počtu jich však nakonec do města přijelo mnohem více. Někteří z nich patřili k těm zámožnějším, a tak si v Nymburce mohli dovolit pronajmout soukromé byty. Stát se zavázal k tomu, že bude na každého uprchlíka finančně přispívat, jinak ale náklady nesly samotné obce,¹⁴⁰ což jednotlivé rozpočty značně zatěžovalo.¹⁴¹

Nymburští se k uprchlíkům údajně chovali velice vstřícně.¹⁴² O pár měsíců později se však na jejich adresu začaly ve městě objevovat výtky – na trzích, které se ve městě pořádaly pravidelně každý týden, prý rychle skupovali nabízené zboží, což pak vzhledem k nedostatku potravin často vedlo k tomu, že se na místní obyvatele nedostalo. Taková situace mezi Nymburskými a jejich dočasnými spoluobčany evidentně vyvolávala značné napětí a snad i jistou averzi, neboť byli uprchlíci v *Občanských listech* označeni také jako „příživníci“.¹⁴³ Nejednalo se však o jev, s kterým bychom se mohli setkat pouze v Nymburce. Podobné nálady u obyvatelů Rakouska-Uherska vyvolávali také váleční zajatci, jejichž řady se postupem času rovněž neustále rozšiřovaly.¹⁴⁴ Avšak nejen kritická zásobovací situace mohla být v Nymburce důvodem této vzrůstající nevraživosti. V únoru roku 1916 zde byla na příklad zadržena haličská uprchlice, která se během výročního trhu dopustila kapesní krádeže. Do města sice

¹³⁷ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 260.

¹³⁸ *Občanské listy*. 14. listopadu 1914. Ročník 28, č. 46.

¹³⁹ *Národní listy*. 11. října 1915. Ročník 55, č. 279.

¹⁴⁰ *Občanské listy*. 14. listopadu 1914. Ročník 28, č. 46.

¹⁴¹ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 233.

¹⁴² *Občanské listy*. 21. listopadu 1914. Ročník 28, č. 47.

¹⁴³ *Občanské listy*. 8. května 1915. Ročník 29, č. 19.

¹⁴⁴ KVAČEK, Robert. *První světová válka a česká otázka*, s. 121.

přijela z Jičína,¹⁴⁵ je však na místě předpokládat, že i takové případy mohly u Nymburských případně předsudky vůči uprchlíkům jen prohlubovat.

Během svého pobytu byli uprchlíci v Nymburce zapojeni i do pracovního procesu – vypomáhali na příklad v zemědělství.¹⁴⁶ Později v roce 1915 se však již mohli vrátit zpět do Haliče, a tak začali město opouštět.¹⁴⁷ Ti poslední se s Nymburkem rozloučili v průběhu ledna roku 1916.¹⁴⁸ Ku této příležitosti někteří z nich svým tehdejším nymburským spoluobčanům vyjadřovali dík za služby, které jim během pobytu prokázali. Za laskavé chování Nymburským uprchlíci děkovali na příklad v *Občanských listech* v prosinci roku 1915. Konkrétně zde chválili především ochotu, které se jim dostávalo ze strany místních úřadů a korporací, lékařskou péči či děkovali členům nymburské náboženské židovské obce za to, že byl k jejich potřebám ve městě zřízen speciální komitét.¹⁴⁹ Dík obyvatelům Nymburka vzdávali také dvě uprchlické rodiny v únorových *Občanských listech* z roku 1916. Dokonce se zde vyslovili, že „Nymburk zachovají vždy ve vděčné vzpomínce, která jim zbude z těžkých dob uprchlických“.¹⁵⁰ Z takových článků vyplývá, že navzdory jistým averzím, které ve městě panovaly, se zřejmě část nymburských obyvatel k polským uprchlíkům chovala zdvořile a snažila se jim zabezpečit jejich potřeby.

Nejen s uprchlíky se za první světové války mohli Nymburští potkat. V rámci rakousko-uherské monarchie se totiž k roku 1918 pohybovalo i přibližně 1,7 miliónů zajatců. Soustřeďovali se v zajateckých táborech, přičemž pro Nymburk byl důležitý ten, který se nacházel v nedalekých Milovicích.¹⁵¹ Když sem v roce 1915 přes nymburské nádraží mířili ruští zajatci, sílily ve městě panslavistické projevy.¹⁵² Obyvatelé Nymburka těm, kteří uprchli, údajně věnovali různé dárky, mýdlo nebo jim poskytovali nocleh.¹⁵³ S takovými situacemi se rakousko-uherská monarchie musela od počátku války vyrovnávat i na řadě jiných míst.¹⁵⁴ V Nymburce to vedlo na příklad k tomu, že se zde zakazovaly učebnice ruštiny nebo ruské knihy.¹⁵⁵ Obyvatelé města byli rovněž upozorňováni na to, že jakkoliv Rusům pomáhat je

¹⁴⁵ Občanské listy. 5. února 1916. Ročník 30, č. 6.

¹⁴⁶ Občanské listy. 6. března 1915. Ročník 29, č. 10.

¹⁴⁷ Občanské listy. 7. srpna 1915. Ročník 29, č. 32.

¹⁴⁸ Občanské listy. 5. února 1916. Ročník 30, č. 6.

¹⁴⁹ Občanské listy. 11. prosince 1915. Ročník 29, č. 50.

¹⁵⁰ Občanské listy. 5. února 1916. Ročník 30, č. 6.

¹⁵¹ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 217.

¹⁵² PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 232.

¹⁵³ Občanské listy. 29. května 1915. Ročník 29, č. 22.

¹⁵⁴ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 54.

¹⁵⁵ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 232.

trestné¹⁵⁶ a dopisy zajatců byly podrobeny cenzuře.¹⁵⁷ Kromě ruských zajatců do Milovic v roce 1917 dorazily také několikatisícové transporty zajatců z bitvy u italského Caporetta.¹⁵⁸

Zajatci byli v Nymburce využíváni jako pracovní síla. Od roku 1915 vypomáhali na příklad v místním cukrovaru. Jednalo se zejména o italské a ruské zajatce, kteří ve městě strávili vždy určitou sezónu a poté se vraceli zpět do milovického tábora. Zdejšími zaměstnancům se s nimi ale pracovalo poměrně obtížně. Místy zde panovala nepříjemná jazyková bariéra a zajatci svým špatným zacházením s cukrovarskými stroji tuzemským pracovníkům často přidělovali práci navíc.¹⁵⁹ V říjnu roku 1917 dokonce dva ruští zajatci, 38letý Jefin Semák a 26letý Feliment Simeonov, v cukrovaru zemřeli. S největší pravděpodobností se udusili plynem, který vycházel z místní vápenky.¹⁶⁰

Od roku 1916 se zajatci v Nymburce začali podílet i na zemědělských pracích, nejvíce se zde však zasloužili o úpravu Labe a Lidušky.¹⁶¹ Regulace Labe byla v Nymburce zahájena krátce před vypuknutím první světové války.¹⁶² V roce 1916 se na ní podílelo 60 italských zajatců,¹⁶³ kteří byli později v tomtéž roce doplněni o dalších 20 ruských zajatců.¹⁶⁴ Celkově však byli zajatci v rámci českých zemí do pracovních úkonů zapojováni poměrně málo. V roce 1915 se jednalo přibližně o 125 tisíc zajatců, z kterých 15 000 pracovalo v cukrovarech, 30 000 se podílelo na veřejných pracích a 80 000 vypomáhalo při žních.¹⁶⁵ Úbytek pracovní síly se tak v průběhu válečné doby řešil především stahováním vojáků z front a zapojením žen a dětí.¹⁶⁶

O tom, že bylo soužití uprchlíků a zajatců s domácím obyvatelstvem často komplikované, nevypovídají pouze spory vyvolané zásobovací krizí. Vzhledem k tomu, že velká část válečných běženců pocházela z židovských oblastí Haliče a Bukoviny, vedl jejich pobyt v zázemí také k růstu antisemitských nálad. Ty se projeví na příklad i v Jaroměři – ze strachu, aby židovští uprchlíci ve městě nepřispěli k šíření různých nemocí, rozhodl se je místní starosta z preventivních důvodů oholit a ostříhat.¹⁶⁷ V Nymburce, který se s neuspokojivými hygienickými poměry na řadě míst potýkal již před válkou, mohl přísun válečných uprchlíků

¹⁵⁶ Občanské listy. 29. května 1915. Ročník 29, č. 22.

¹⁵⁷ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 49.

¹⁵⁸ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 232.

¹⁵⁹ FEXO VÁ, Lucie. *Nymburský cukrovar pod vedením Hanuše Karlíka*, s. 43.

¹⁶⁰ Občanské listy. 20. října 1917. Ročník 31, č. 42.

¹⁶¹ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 232.

¹⁶² Občanské listy. 4. listopadu 1916. Ročník 30, č. 45.

¹⁶³ Občanské listy. 11. listopadu 1916. Ročník 30, č. 46.

¹⁶⁴ Občanské listy. 18. listopadu 1916. Ročník 30, č. 47.

¹⁶⁵ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 218.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 217.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 261.

i zajatců situaci výrazně zhoršit.¹⁶⁸ Je tak na místě předpokládat, že se s ohledem na všechny výše zmíněné skutečnosti apel českého místodržitele knížete Thuna, aby byli obyvatelé ke svým dočasným spoluobčanům co nejvstřícnější, u některých zcela míjel účinkem.¹⁶⁹

2.5 Zásobování

Zatímco za druhé světové války obyvatelé českých zemí hladem v zásadě netrpěli, situace v letech 1914 – 1918 byla zcela odlišná.¹⁷⁰ Již v počátcích konfliktu nebyla habsburská monarchie schopna svým občanům plně zabezpečit základní potřeby.¹⁷¹ Ekonomická situace přitom v dlouhodobém konfliktu, jakým byla první světová válka, hrála zcela zásadní roli. Jednotlivé státy si toho byly dobře vědomy, a tak se snažily hospodářství svého protivníka co nejvíce oslabit.¹⁷² Rakousko-Uhersko se však s neuspokojivou hospodářskou situací potýkalo ještě před rokem 1914. První světové válka tento stav jen prohloubila a v roce 1918 zemi postavila před naprostou ekonomickou katastrofou.¹⁷³ Jedním z jejích faktorů, kritickou situací se zásobováním, se monarchie pokoušela probít zavedením plánovaného hospodářství.¹⁷⁴ Snaha se však zcela míjela účinkem, neboť řada obyvatel, včetně těch nymburských, za války trpěla nedostatkem, podvýživou a s tím souvisejícími nemocemi.¹⁷⁵

O zásobování obyvatel se z velké části staraly jednotlivé obce,¹⁷⁶ což v důsledku dalších povinností, které jim stát přidělil, často vedlo ke zhroucení rozpočtů.¹⁷⁷ Způsob, jakým aprovizace probíhala, se navíc v závislosti na mnohých vyhláškách a nařízeních, které v této souvislosti stát vydával, měnil. Princip však veskrze zůstával stejný – město zabezpečilo zásoby potravin na určité období, které následně přerozdělilo mezi jednotlivé obchodníky. V Nymburce byla k tomuto účelu již v počátečním období války zřízena aprovizační komise, ve které se kromě členů rady a zastupitelstva nacházeli i zástupci dělnictva. Aby bylo město schopno všechny náklady, které se zásobováním obyvatel souvisely, pokrýt, vzalo si zprvu půjčku ve výši 100 000 K. Krátce po vypuknutí války komise zakoupila několik vagónů pšenice, žita a mouky. Jelikož se však členové aprovizační komise, stejně jako řada dalších obyvatel monarchie, domnívali, že válka nebude trvat příliš dlouho, nekoupili zásob dostatečné

¹⁶⁸ Národní listy. 13. září 1914. Ročník 54, č. 251.

¹⁶⁹ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 261.

¹⁷⁰ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 249.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 218.

¹⁷² Tamtéž, s. 13.

¹⁷³ Tamtéž, s. 213.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 214.

¹⁷⁵ KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 24.

¹⁷⁶ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 244.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 233.

množství. Aby obyvatelstvo nestrádalo, musela je komise později navýšit tak, aby s nimi bylo možné vyjít až do žní. Protože se jí podařilo tyto zásoby nakoupit levně, ceny se podle *Občanských listů* po určitou dobu pohybovaly na nižší úrovni. Nymburk byl tak prý jedním z míst, kde se mouka a chléb daly nakoupit poměrně výhodně.¹⁷⁸ Zdali tomu skutečnost odpovídala není jasné, neboť se již v květnu roku 1915 začaly v nymburském tisku objevovat výtky, které se týkaly cen na místních trzích. Během zasedání obecního zastupitelstva si pan Jochman na vysoké ceny v Nymburce stěžoval a požadoval, aby se s nimi vedení města náležitě vypořádalo. To slíbilo, že se u okolních měst informuje, jak situaci řeší oni, a podle toho se zařídí.¹⁷⁹ *Občanské listy* v této souvislosti dále informovaly, že na příklad v květnu roku 1915 byl na nymburském trhu prodán pár volů za 3 230 K, i když ještě nedávno stál 1 200 K.¹⁸⁰ Pro to, že *Občanské listy* ve své zprávě o zásobování města neuváděly skutečnost na pravou míru, by hovořil i fakt, že bylo na začátku roku 1916 vydáno nařízení, které zakazovalo o nedostatku potravin (jedné z příčin růstu ceny) v tisku informovat. Tento krok měl mimo jiné zmást státy Dohody, které se svého protivníka v zázemí pokoušely z taktických důvodů „vyhladovět“.¹⁸¹

Ještě před koncem prvního válečného roku se Rakousko-Uhersko pokusilo nepříznivou zásobovací situací, ke které docházelo na řadě míst, zvrátit zavedením maximálních cen pro vybrané potraviny. V listopadu roku 1914 se tak stalo u pšeničné, kukuřičné, ječné, ječmenné a žitné mouky. V dalších letech se tomuto kroku dále nevyhnul cukr, brambory nebo vepřové maso. Tyto maximální ceny se zároveň pro velkoobchod, maloobchod i výrobce lišily. Aby byli chráněni také producenti zboží, byli naopak vládou nařízeny minimální ceny.¹⁸² Ani tato praxe však růst cen příliš nezastavila. Vzhledem k tomu, že byl zboží všeobecný nedostatek, obyvatelé z obavy, aby se na ně dostalo, maximální ceny dále přepláceli, čímž však růst cen sami způsobovali.¹⁸³ V roce 1914 vláda také předepsala, kolik obilí se může semlít na určitou komoditu – na chléb na příklad připadlo 50 – 65 % pšenice.¹⁸⁴ Situace se zásobováním se však nezlepšovala, a tak byl v zemi na jaře roku 1915 zaveden přídělový systém, který volný prodej postupně nahrazoval.¹⁸⁵ Přídělové lístky na maso, tzv. masenky, se v Nymburce zavedly na

¹⁷⁸ *Občanské listy*. 15. dubna 1916. Ročník 30, č. 16.

¹⁷⁹ *Občanské listy*. 22. května 1915. Ročník 29, č. 21.

¹⁸⁰ *Občanské listy*. 15. května 1915. Ročník 29, č. 20.

¹⁸¹ HRDINA, Lukáš. *Plzeň během První světové války*, s. 48.

¹⁸² ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 240.

¹⁸³ KOUBOVÁ, Lenka. *Zásobování města Písku během první světové války*, s. 15.

¹⁸⁴ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 246.

¹⁸⁵ PÁNEK, Jaroslav a Oldřich TŮMA. *Dějiny českých zemí*, s. 392.

příklad až v červnu roku 1917.¹⁸⁶ Kromě potravin se systém vztahoval i na uhlí, textil aj.¹⁸⁷ Zboží, které se za lístky nedalo koupit, bylo zpravidla tak drahé, že si ho občané nemohli dovolit. Často se však stávalo, že se jim v důsledku všeobecného nedostatku nepodařilo sehnat ani ty komodity, na které měli podle přidělových lístků nárok. Pokud na to měli obyvatelé prostředky, mohli se uchýlit na černý trh, který za války kvetl.¹⁸⁸ V Nymburce se na něm snažili obohatit také někteří místní sedláci. Tito „keřasové“ (z německého *kettenhändler*, což v překladu znamená zbohatlík či lichvář)¹⁸⁹ se kritice ze strany svých spoluobčanů nevyhnuli ani ještě dlouhé poté, kdy válka skončila.¹⁹⁰ I v důsledku této praxe však ceny nadále rostly.¹⁹¹ Aby stát dále omezil spotřebu, některé dny na příklad zavedl jako bezmasé.¹⁹² V Písku se za tímto účelem konaly i domovní prohlídky, které měly za úkol odhalit a potrestat toho, kdo si v takový den maso připravoval.¹⁹³ Situaci se zásobováním dále komplikoval fakt, že byly českým zemím (paradoxně nejvyššímu předlitavskému producentovi obilovin či brambor) v rámci Rakouska-Uherska kolikrát přidělovány menší zemědělské dodávky.¹⁹⁴

Další změnou, kterou stát roku 1915 v oblasti zásobování zavedl, byl systém výkupu a rekvizic, podle kterého museli zemědělstí producenti do určitého období státu odvádět pevně stanovené množství svých produktů.¹⁹⁵ Tato praxe se vztahovala na příklad i na samotné obce. Avšak vzhledem k tomu, že jednotlivci ze svých zásob často nechtěli nic odevzdávat nebo již ani neměli co, probíhaly rekvizice za přítomnosti policejního či vojenského aparátu.¹⁹⁶ V této souvislosti byla v Nymburce v roce 1917 otevřena okresní sběrna tuků, kam museli místní producenti povinně odvádět na příklad máslo či sádlo.¹⁹⁷

Starosti Nymburským způsoboval rovněž nedostatek uhlí. Stejně jako další komodity, i ono bylo dostupné skrze přidělové lístky, tzv. uhlenky. Domácnostem se přidělovalo především na vaření a v zimě na topení, živnostníkům pak na provoz jejich podniků.¹⁹⁸ V *Občanských listech* se však v průběhu roku 1917 začaly objevovat stížnosti, které upozorňovaly na fakt, že má město zásob uhlí zoufalý nedostatek. Situace byla tak kritická, že

¹⁸⁶ Občanské listy. 23. června 1917. Ročník 31, č. 25.

¹⁸⁷ PÁNEK, Jaroslav a Oldřich TŮMA. *Dějiny českých zemí*, s. 392.

¹⁸⁸ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 241.

¹⁸⁹ KOUBOVÁ, Lenka. *Zásobování města Písku během první světové války*, s. 20.

¹⁹⁰ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 231.

¹⁹¹ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 241.

¹⁹² Tamtéž, s. 248.

¹⁹³ KOUBOVÁ, Lenka. *Zásobování města Písku během první světové války*, s. 46.

¹⁹⁴ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 255.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 245.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 246.

¹⁹⁷ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 232.

¹⁹⁸ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 249.

některým nymburským podnikům dokonce hrozilo uzavření. Jejich týdenní přiděl uhlí činil pouze 9 kg, ani to se jim však kolikrát nepodařilo získat. Nymburské živnostenské orgány se v této záležitosti dokonce několikrát obrátily na městskou radu, řádné nápravy se ale nedočkaly. Vina za tuto situaci byla částečně svalována také na bohaté obyvatele města, u kterých se mělo zato, že si díky svému postavení ukrájí zásoby uhlí pro sebe.¹⁹⁹ Těm, kteří takovou možnost neměli, nezbyvalo nic jiného než topit, čím se dalo.²⁰⁰ Nymburští živnostníci se navýšení uhelných zásob dožadovali nakonec i u vídeňského ministerstva veřejných prací, v případě přidělu pro domácnosti se stížnost podávala místním orgánům.²⁰¹ Snaha se však mihla téměř jakýmkoliv účinkem – menší zásoba uhlí do města sice dorazila²⁰² a s ní i přidělové lístky, množství, které se ně vydávalo, bylo ale nesprávné a krajně nedostatečné. Zima, která na Nymburské v roce 1917 čekala, tak byla pro mnohé velmi krutá.²⁰³

Kritická situace se zásobováním se dotkla i dělníků pracujících u nymburských drah. V oblasti aprovizace byli přiděleni k místnímu železničnímu konzumu, avšak zásoby, které jim poskytoval, byly prý „nedostatečné a špatné.“ Skupina se v této záležitosti dokonce obrátila na svého říšského poslance a čestného nymburského občana Jana Vladimíra Hráského, u kterého žádala nápravu poměrů. „Zatuchlý chléb a petrolejem páchnoucí mouku,“ které mu v rozčílení přinesla, Hráský i se stížností poslal ministerstvu pro výživu lidu a ministerstvu železnic.²⁰⁴ Ti neuspokojivou kvalitu vzorku potvrdili. Do Vídně se delegace dělníků za doprovodu říšského poslance vydala i osobně. Skupina zde žádala na příklad o stoprocentní navýšení přidělu mouky a chleba či připojení drážního dělnictva k městské aprovizaci. První z požadavků se podařil naplnit jen velmi částečně, druhý úřady projednávaly.²⁰⁵ Celkově se však vedení státu odvolávalo na všeobecný nedostatek téměř jakýchkoliv zásob a omezené kroky, které v tomto směru může podniknout. Nápravy se tak dělnictvo téměř vůbec nedočkalo.²⁰⁶

Nedostatečné zásobení města by se dalo ilustrovat také na příkladu nekonečných front. *Občanské listy* nás o nich zpravují hned několikrát. V lednu roku 1917 nedostatek tabáku ve městě popsali takto: „*Politování hodnými osobami lze nazvat dnešní kuřáky. A v tom bude s námi každý souhlasiti, když pohledne každý týden na ty zástupy před hlavní a vedlejšími prodejny tabáku při obdržení zásilky zboží. U hlavní prodejny často sahá fronta tato až do*

¹⁹⁹ Občanské listy. 8. září 1917. Ročník 31, č. 36.

²⁰⁰ Občanské listy. 28. červenec 1917. Ročník 31, č. 30.

²⁰¹ Občanské listy. 22. září 1917. Ročník 31, č. 38.

²⁰² Občanské listy. 8. prosince 1917. Ročník 31, č. 49.

²⁰³ Občanské listy. 11. prosince 1917. Ročník 31, č. 50.

²⁰⁴ Občanské listy. 25. srpna 1917. Ročník 31, č. 34.

²⁰⁵ Občanské listy. 1. září 1917. Ročník 31, č. 35.

²⁰⁶ Občanské listy. 20. října 1917. Ročník 31, č. 42.

*půli náměstí a naružíví kuřáci nebo manželky jejich vydrží čekati na tabák nebo cigarety celé půldne, třeba i v dešti. Dobře napsaly Humory: Dlouhé čekání na dvě krátké! Z jiných stran náměstí pak čekají zástupy na petrolej a před knihkupcem na noviny, aby zvěděli, jak to dopadá s mírem ... Kam se člověk ohlédne, samé fronty.*²⁰⁷ Vzhledem k tomu, že v takových frontách často docházelo i k nebezpečným incidentům, doporučily *Občanské listy*, aby obchodníci ve výlohách svých podniků vyvěšovaly informace o tom, kdy bude dané zboží k dispozici, a fronty se tak netvořily zbytečně. Obyvatelé Nymburka se však kolikrát z obavy, že přijdou zkrátka, do front naopak stavěli i v nočních hodinách.²⁰⁸ Všudypřítomné fronty se ale pro některé stávaly i častým zdrojem zábavy a rozptýlení. Tito „frontaři“, jak je *Občanské listy* nazvaly, zde často surově vtipkovali nebo uráželi své spoluobčany, čímž kolikrát docílili toho, že lidé z front odcházeli a nic si nekoupili.²⁰⁹

I když byla situace s nedostatkem surovin krajně zoufalá, nechyběla Nymburským ani v této době trocha humoru. K ilustraci válečných strastí nám dopomohou příznačně opravená přísloví, která byla zveřejněna v *Občanských listech*: „*Dvakrát měř a jednou řež, zvláště když jsi sehnal kdesi vuřta: na víc měření řezání beztoho nestačí. Tak dlouho se chodí se džbánkem pro vodu, dokud pivo není. Není všechno zlato, co se třpytí a není všude tabák, kde je trafika. Kuň má čtyři nohy a přece klopýtne; zvláště při dnešním krmení. Každá legrace něco stojí; kuba šestnáct haléřů a hodinu tlačence. Neštěstí nechodí po horách; od té doby, co turisté narukovali. Kolik hlav, tolik chlebenek. Bez práce nejsou koláče – ale s prací také ne.*“²¹⁰ V narážce na fakt, že se obyvatelům města často nedostávalo ani těch surovin, na které měli podle přidělových lístků nárok, otiskly *Občanské listy* v srpnu roku 1917 převzatý, avšak pro válečnou dobu příhodný kuchyňský recept: „*Vezmi máslenku, upec na ní masenku, roztluč v to vaječenu. Tím pak oblož uvařenou bramborenku a zelenku a slavnostně nes na stůl. K ‚doražení‘ dnes už tolik nespokojeného pana ‚Nácka‘ přelej vřelou vodou ještě znovu bramborenku, přimíchej mléčenku, oslad’ cukřenkou, upeč k tomu chlebenku a žemlenku. Po jídle umyj ruce mydlenkou Potom je utři šatenkou.*“ Právo lidu k tomu poté ještě dodalo: „*Do všeho toho veřejného hospod řství kopni rádnou botenkou!*“²¹¹

V průběhu válečné doby se v Nymburce pravidelně konaly trhy. Jak se na nich vyvíjely ceny za nabízené suroviny ukazuje následující tabulka. Ceny jsou uvedené v korunách, roku 1917 se poslední zmínka o trzích v *Občanských listech* objevuje v březnu.

²⁰⁷ *Občanské listy*. 6. ledna 1917. Ročník 31, č. 1.

²⁰⁸ *Občanské listy*. 9. června 1917. Ročník 31, č. 23.

²⁰⁹ *Občanské listy*. 28. září 1917. Ročník 31, č. 39.

²¹⁰ *Občanské listy*. 15. září 1917. Ročník 31, č. 37.

²¹¹ *Občanské listy*. 18. srpna 1917. Ročník 31, č. 33.

	pol. října 1913	pol. října 1914	pol. října 1915	pol. října 1916	pol. března 1917
pšenice (50 kg)	10,75 – 11,50	19,50 – 20	17	19	19
žito (50 kg)	8,25 – 8,75	16,50 – 17	14	15,50	15,50
ječmen (50 kg)	7,50 – 8,25	11,50 – 12	14 – 14,50	18	18
oves (50 kg)	7,25 – 8	9,75 – 10, 25	13,50	15	15
čočka (50 kg)	18 – 24	47			
hrách (50 kg)	14 – 18	28 – 32			
máslo (1 kg)	2,60 – 3	2,80 – 3	5,60 – 6	10,40 – 11,80	12 – 14
tvaroh (1 kg)	0,40 – 0,44	0,40 – 0, 44	0,72 – 0,80	1,50 – 1,60	1,50 – 1,60
vejce (60 ks)	5 – 5,40	7,20	7,80	15,60	20 – 24
brambory nové (50 kg)	2,10 – 2,40	4,40 – 4,80	8 – 9	8	8
seno (50 kg)	5 – 5,50	5 – 5,50	6 – 6,50	10 – 12	12 – 15
sláma dlouhá (50 kg)	3 – 3,50	3 – 3,50	3 – 3,50	6	7
sláma ke stláni (50 kg)	2,20 – 2,40	2 – 2,20	2 – 2,30	5	4

O tom, že se obyvatelé snažili využít kritické situace se zásobováním ve svůj prospěch, svědčí četné případy předražování zboží, o kterých *Občanské listy* začaly informovat především v průběhu let 1916 a 1917. V dubnu roku 1916 na příklad Růžená Grusová, manželka rolníka z obce Bošín, prodávala na nymburském týdenním trhu libru másla za 4 K a 60 h, čímž se podle okresního soudu dopustila „přestupku vyhánění cen“.²¹² Cena másla se přitom podle posledních dubnových údajů před přestupkem Grusové ve městě pohybovala v rozmezí 6 K a 40 h až 7 K za 1 kg, což v přepočtu na jednu libru činilo přibližně 2 K 90 h až 3 K 16 h.²¹³ Grusová byla za toto předražování odsouzena ke dvěma dnům ve vězení. Tento trest se jí následně snížil na dvě peněžité pokuty ve výši 60 a 10 K. Pokud by však jednu či ani obě částky Grusová neuhradila, vězeňská cela by jí stejně neunikla.²¹⁴

Ze špatně stanované ceny páru prasat v červenci roku 1916 byl obviněn Václav Bureš, domkař z Hradištka, který za ně od návštěvníků trhu požadoval cenu 210 K za 20 kg. Soudem mu byla vyměřena pokuta ve výši 90 K, která by byla v případě nesplacení nahrazena třídenním odnětím svobody. V souvislosti s tímto případem byla odsouzena také Kateřina Nekovářová, obchodnice s vepřovým dobyt看em, která cenu stanovenou Václavem Šimou dále přeplácela, aby se jí pár prasat podařilo získat. Za svůj přestupek si vysloužila stejný trest jako Šíma.²¹⁵

²¹² Občanské listy. 10. června 1916. Ročník 30, č. 24.

²¹³ Občanské listy. 8. dubna 1916. Ročník 30, č. 15.

²¹⁴ Občanské listy. 10. června 1916. Ročník 30, č. 24.

²¹⁵ Občanské listy. 7. října 1916. Ročník 30, č. 41.

Pokutu až 200 K a případné odnětí svobody v délce 5 dnů si v červnu roku 1917 vysloužila Alžběta Landová, rodačka z Jíkve.²¹⁶ Protože slyšela, že jsou Nymburští ochotní si značně připlatit za housata, zkusila jich na místním trhu pár prodat. V ten den však měla Landová na zákazníky smůlu, neboť na ní jeden z kupců podal trestní oznámení.²¹⁷

Ne vždy však případy předražení skončily trestem. V polovině listopadu roku 1916 si nymburský řezník Josef Ponec za kilogram vepřového masa účtoval 8 K 80 h – 9 K 60 h, za kilogram sádla poté 12 K. U soudu se řezník hájil tím, že ho k tomuto kroku dohnala situace na trhu – na venkově se prý kilogram vepřového masa prodával za 8 K, pražští obchodníci ho naopak kupovali přibližně za 10 K. Že se Ponec musel přizpůsobit konkurenci, soud potvrdil a obžalobu stáhl.²¹⁸

Přesto, že je zmínka o podobných případech v *Občanských listech* celá řada, podařilo se jich ve válečné době odhalit jen málo.²¹⁹ Ukazují nám však, že si občané města neváhali za nabízené suroviny často i značně připlatit, a to jen proto, aby měli zajištěný alespoň kousek jídla na každý den. Není divu, systém zásobování se v Rakousku-Uhersku s přibývajícím válečnými roky postupně hroutil. Od jara roku 1915 situace na některých místech vrcholila v tzv. hladové pochody,²²⁰ ke kterým se stále častěji přidávaly i stávkové.²²¹ V Nymburce občané stávkovali na příklad v listopadu roku 1917 a v lednu roku 1918.²²² Právě frustrace z bezvýhodnosti špatné zásobovací situace sehrála významnou roli při burcování obyvatelstva během říjnových událostí roku 1918 a přispěla k pádu Rakouska-Uherska.²²³

3. Osudy konkrétních nymburských rodáků

3.1 Padlí vojáci

V Nymburce i v nedalekých Drahelicích bylo na počest obětí první světové války zbudováno několik památníků. Na tom největším, který se nachází před Husovým sborem, se setkáváme se jmény 139 rodáků. V dobovém tisku se ale tato tři objevují častěji – jedná se o Antonína Čapka, Zdeňka Čejku a Vladimíra Hrnčíře. O životě a válečných zkušenostech

²¹⁶ Občanské listy. 21. července 1917. Ročník 31, č. 29.

²¹⁷ Občanské listy. 7. července 1917. Ročník 31, č. 27.

²¹⁸ Občanské listy. 28. července 1917. Ročník 31, č. 30.

²¹⁹ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 232.

²²⁰ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 249.

²²¹ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 315.

²²² KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 24.

²²³ PÁNEK, Jaroslav a Oldřich TŮMA. *Dějiny českých zemí*, s. 404.

těchto vojáků, kteří se zapojili do bojů na východní frontě, pojednávají následující tři podkapitoly.

3.1.1 Antonín Čapek

Antonín Čapek se narodil v roce 1891 v Nymburce. Pocházel z rodiny Vojtěcha Čapka, který ve městě vlastnil pohřební ústav.²²⁴ Měl dva bratry – Vojtěcha a Karla. V době své smrti Čapek v armádě působil jako důstojnický zástupce 83. pěšího pluku oddílu strojních pušek.²²⁵ Svou statečností si během služby vysloužil tři vyznamenání.²²⁶ První, stříbrnou medaili, obdržel jako četař oddělení strojních pušek již v roce 1914.²²⁷ Třetí vyznamenání bylo Čapkovi uděleno krátce před jeho smrtí, ke které došlo 4. dubna roku 1917²²⁸ v odpoledních hodinách.²²⁹ V tu dobu byl na haličském bojišti zasažen nepřátelskou kulkou do plic.²³⁰ Štěpán Josef, pražský učitel, který se na frontě s Čapkem znal, však prostřednictvím *Poděbradských novin* nymburské občany informoval, že zemřel v důsledku zásahu do srdce. Antonín Čapek byl pohřben následující den, 5. dubna roku 1917, na stejném místě, kde zemřel.²³¹ Jeho tělo mělo být následně převezeno do Nymburka a zde uloženo do rodinného hrobu. V den své smrti Čapek ještě redakci *Občanských listů* stihl zaslat dopis, ve kterém pozdravoval své známé a přátele. S láskou v něm také vzpomínal na svou krátkou dovolenou, kterou v Nymburce strávil několik dní před tím, než na ruské frontě ve věku 26 let přišel o život.²³² V dubnu roku 1917 se měl přitom Čapek připojit k vídeňskému kádru.²³³ Jeho jméno není v Nymburce zapomenuto – nachází se na pamětní desce v kostele sv. Jiljí a před Husovým sborem.

3.1.2 Zdeněk Čejka

Nymburský rodák Zdeněk Čejka byl jediným synem Františka Čejky, provozovatele ve městě oblíbeného hotelu Na knížecí. Navštěvoval reálku v Jičíně, kterou se mu podařilo dokončit s výborným prospěchem. Dále pokračoval studiem stavitelství, které však musel později přerušit a narukovat do rakousko-uherské armády.²³⁴ Přes to, že ho školní povinnosti

²²⁴ Občanské listy. 24. prosince 1914. Ročník 28, č. 52.

²²⁵ Občanské listy. 21. dubna 1917. Ročník 31, č. 16.

²²⁶ Občanské listy. 14. dubna 1917. Ročník 31, č. 15.

²²⁷ Občanské listy. 24. prosince 1914. Ročník 28, č. 52.

²²⁸ Občanské listy. 14. dubna 1917. Ročník 31, č. 15.

²²⁹ Občanské listy. 28. dubna 1917. Ročník 31, č. 17.

²³⁰ Občanské listy. 14. dubna 1917. Ročník 31, č. 15.

²³¹ Občanské listy. 28. dubna 1917. Ročník 31, č. 17.

²³² Občanské listy. 14. dubna 1917. Ročník 31, č. 15.

²³³ Občanské listy. 28. dubna 1917. Ročník 31, č. 17.

²³⁴ Občanské listy. 16. října 1915. Ročník 29, č. 42.

zaválaly jinam, do Nymburka se vracel a bohatě se zde zapojoval do sportovního života. Byl jedním ze zakládajících členů nymburského Veslařského klubu a také jeho prvním jednatelem. Vesloval na čtyřce, se kterou také startoval na prvních distančních závodech v Praze. Měl i výborné organizační schopnosti – díky němu bylo údajně zřízeno první kluziště i první tenisová společnost ve městě.²³⁵ Svým okolím byl Čejka popisován jako dobrý a laskavý člověk, který se v kolektivu přátel těšil veliké oblíbenosti.²³⁶ Nymburští veslaři ho oslovovali trenér a vždy se těšili na jeho návštěvu.²³⁷ Úspěchy na Čejku čekaly i na válečném poli – brzy se stal praporčíkem 21. zeměbrancecké c. k. dělostřelecké polní divize a jeho spoluobčané se mohli 7. srpna roku 1915 v *Občanských listech* dočíst o jeho vyznamenání. Mezi mnohými měl Čejka pověst statečného vojáka – jednou se mu prý podařilo hbitě utéct ze svárů nepřítele, když byl společně se svou hlídkou, se kterou si vyjel na průzkum, obklíčen a zasažen palbou.²³⁸ Za udatnost mu byla udělena stříbrná medaile I. třídy, se níž se pojila i doživotní renta ve výši 180 K. Té se však Čejka vzdal a věnoval ji rodinám zemřelých poddůstojníků své divize.²³⁹ Mnohem smutnější zpráva se však Nymburským donesla ve středu 13. října roku 1915 v odpoledních hodinách, kdy do města dorazil telegraf o jeho úmrtí.²⁴⁰ Ten den byl Čejka na severním bojišti u ukrajinského Lucku ve věku teprve 25 let střelen do hlavy. S hlídkou se zde pokusil odhalit polohu nepřátelských zákopů, když si však k pozorování našli vhodné místo a Čejka zvedl hlavu, zasáhla ho kulka.²⁴¹ Blízcí padlého vojáka byli touto tragickou zprávou hluboce zarmouceni. Čejkovi přátelé z výboru Veslařského klubu se na jeho počest rozhodli mezi členy zorganizovat sbírku, jejíž výtěžek, který přesahoval 100 K, připadl nymburským sirotkům po zemřelých vojácích. Ve Veslařském klubu také vzpomínali na to, jak jim ještě Čejka z fronty poslal zprávu, že má nápad, jak celý klub zreorganizovat.²⁴² Čejkovo tělo bylo následně z válečného bojiště přepraveno do Nymburka a zde na hřbitově sv. Jiří²⁴³ 31. října uloženo k věčnému odpočinku.²⁴⁴ Pohřeb se odehrál za přítomnosti širokých vrstev nymburského obyvatelstva i příslušníků pluku, u kterého byl Čejka praporčíkem. Svatojiřská ulice, kudy se z kaple sv. Jana Nepomuckého odebíral pohřební průvod, byla údajně zcela

²³⁵ Občanské listy. 30. října 1915. Ročník 29, č. 44.

²³⁶ Občanské listy. 16. října 1915. Ročník 29, č. 42.

²³⁷ Občanské listy. 30. října 1915. Ročník 29, č. 44.

²³⁸ Občanské listy. 23. října 1915. Ročník 29, č. 43.

²³⁹ Občanské listy. 7. srpna 1915. Ročník 29, č. 32.

²⁴⁰ Občanské listy. 16. října 1915. Ročník 29, č. 42.

²⁴¹ Občanské listy. 23. října 1915. Ročník 29, č. 43.

²⁴² Občanské listy. 30. října 1915. Ročník 29, č. 44.

²⁴³ Hřbitov se nacházel u kostela sv. Jiří, v 60. letech byl ale zrušen.

²⁴⁴ Občanské listy. 5. února 1916. Ročník 30, č. 6.

zaplněna.²⁴⁵ V pondělí 25. října roku 1915 byla za Čejku v nymburské kapli sv. Jana Nepomuckého rovněž slouženo rekviem.²⁴⁶ Dnes Čejkovo jméno shlíží na kolemjdoucí nymburské obyvatele z pamětní desky před Husovým sborem.

3.1.3 Vladimír Hrnčář

Jako teprve 19letý padl na válečném poli i Vladimír Hrnčář. Byl synem Františka Hrnčáře,²⁴⁷ v Nymburce známého učitele, spisovatele, vydavatele a odborného publicisty.²⁴⁸ Měl tři sourozence – sestru Olgu a bratry Vratislava a Svatopluka. Svatopluk Hrnčář se v Nymburce živil jako knihkupec a stejně jako Vladimír si i on na frontě již po druhé plnil vojenskou povinnost. V době své smrti Vladimír v armádě působil jako jednorozční dobrovolník pěšího pluku.²⁴⁹ Dne 5. září r. 1915 však byla jeho služba ukončena,²⁵⁰ když ho během bitvy u Rovna²⁵¹ do hlavy zasáhla kulka. K věčnému odpočinku byl poté uložen u Něžovic na Volyňsku.²⁵² Jak se na několika místech můžeme v *Národních i Občanských listech* dočíst, spousta lidí k uctění jeho památky skládala různým organizacím finanční dary. Nedlouho poté, co Vladimír Hrnčář na válečném poli zahynul, zasáhla rodinu další tragická zpráva – zemřela totiž i jeho sestra Olga.²⁵³ Rodinné neštěstí si dnes můžeme připomenout pohledem na Hrnčářovo jméno, které je uvedeno na pamětní desce před Husovým sborem.

3.2 Významné osobnosti

V Nymburce se narodilo i žilo mnoho významných osobností. V současnosti je ve městě nejvíce připomínán spisovatel Bohumil Hrabal, který zde strávil několik let svého života. Již méně se však vzpomíná na ty, kteří působili v období první světové války. Jména jako Otakar Husák, Antonín Janoušek či Jan z Wojkowicz jsou místním převážně cizí. Každý z nich přitom ve společnosti zastával důležité místo – jeden jako generál, druhý jako spisovatel a třetí jako revolucionář.

3.2.1 Otakar Husák

²⁴⁵ Občanské listy. 5. února 1916. Ročník 30, č. 6.

²⁴⁶ Občanské listy. 23. října 1915. Ročník 29, č. 43.

²⁴⁷ Národní listy. 24. listopadu 1915. Ročník 55, č. 325.

²⁴⁸ ČERNÝ, Jiří a kol. *Knihovní osobnosti a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*, 102.

²⁴⁹ Národní listy. 24. listopadu 1915. Ročník 55, č. 325.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Národní listy. 28. prosince 1915. Ročník 55, č. 358.

²⁵² Národní listy. 24. listopadu 1915. Ročník 55, č. 325.

²⁵³ Národní listy. 28. ledna 1916. Ročník 56, č. 28.

Otakar Husák se narodil 23. dubna roku 1885 v Nymburce.²⁵⁴ Pocházel z chudé rodiny Stanislava Husáka, který byl ve městě zaměstnán jako pokladník dráhy.²⁵⁵ Jeho matka Eliška patřila v Nymburce ke starému rodu Dlabačů, kteří se zde živili především jako sedláci a řezníci. Měl tři bratry – Jaromíra, Stanislava a Jindřicha.²⁵⁶ Město svého dětství měl Otakar Husák velmi rád. S láskou vzpomínal především na jeho přírodní krásy,²⁵⁷ plovárnu, kde se učil plavat²⁵⁸ a místní Sokol, do kterého s oblibou docházel.²⁵⁹ Znamenité byly podle Husáka i nymburské školy. Sám navštěvoval místní obecní školu, jejíž učitele choval ve velké úctě.²⁶⁰ Na Nymburce obdivoval také jeho spolkový život, který byl podle něj na vysoké úrovni.²⁶¹ V roce 1900 ho dále povznesl, když zde spolu se svými přáteli založil fotbalový klub Polaban. Jeho činnost však krátce nato přerušila nehoda na Labi, během které zemřeli tři místní fotbalisté a sám Husák málem přišel o život. Obnovy se Polaban dočkal až po delší době, dodnes je však nepostradatelnou součástí města.²⁶² Již od svých školních let byl Otakar Husák vášnivým čtenářem. V Nymburce občas vídával básníky Jana z Wojkowicz a Otakara Theera, jak se dvoří místním dámám, jejich dílu prý však nerozuměl. Stal se naopak obdivovatelem Vika Houžvičky, redaktora *Nymburských zájmů*, jehož vtipné fejetony si prý vždy rád přečetl.²⁶³ V Mikulášovicích, kam Husák v roce 1898 odjel na přání svého otce, aby se zde naučil německy, zažil svůj první konflikt s Němci. Když bránil svého kamaráda, kterému němečtí kluci vrazili nůž do nohy, rozsekl jednomu z nich lopatou lýtko. Ve škole tak musel opakovat,²⁶⁴ když ji ale dokončil, pokračoval studiem chemie v Praze.²⁶⁵ K této volbě Husáka údajně inspiroval Hanuš Karlík, proslulý ředitel nymburského cukrovaru. Husákův otec z ní však příliš nadšený nebyl, přál si totiž, aby se stejně jako on ucházel o místo na dráze.²⁶⁶ Z Prahy se do svého rodného města Husák vracel vždy na víkend.²⁶⁷ Studia Husáka velmi bavila, a tak se postupně stával odborníkem ve svém oboru. Po jejich ukončení působil v Českých Budějovicích,²⁶⁸ odkud v roce 1908 odjel do Paříže. I zde se mu profesně dařilo,

²⁵⁴ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka I*, s. 19.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 21.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 18.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 17.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 19.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 24.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 21.

²⁶¹ Tamtéž, s. 22.

²⁶² Tamtéž, s. 27.

²⁶³ Tamtéž, s. 23.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 22.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 25.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 28.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 25.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 29.

avšak továrna, ve které pracoval, po dvou letech vyhořela,²⁶⁹ a tak přijal místo u francouzského města Angers.²⁷⁰ Zde se jeho kolegou stal mladší bratr Jindřich, při nešťastném zacházení se strojem ale přišel o ruku. Když se sourozenci během soudních tahanic snažili domoci spravedlnosti, přišli o všechny peníze. Po několika letech se tak Husák společně se svým bratrem vrátil do Nymburka.²⁷¹ Jindřich rok nato v důsledku zranění, které si způsobil při fotbale, zemřel.²⁷²

Z Čech Husák zamířil do Varšavy, kde působil jako ředitel chemické továrny.²⁷³ Zde ho také zastihla zpráva o vypuknutí první světové války.²⁷⁴ Již od jejích prvních okamžiků si však přál svou národní povinnost splnit tím, že v ní bude bojovat proti Rakousku-Uhersku.²⁷⁵ Tento postoj nezaujímal Husák sám – myšlenka samostatného Československa byla již v počátečním období války nakloněna také spousta dalších Čechů žijících ve státech Dohody. Jelikož se zde dlouhodobě ocitali pod vlivem protirakousky naladěné zahraniční politiky a rovněž protirakousky naladěného tisku, byla jim představa rozpadu Rakouska-Uherska vlastní mnohem dříve, než Čechům žijícím v habsburské monarchii.²⁷⁶ Přání zúčastnit se války na straně Dohody se Husákovi později vyplnilo, když společně s dalšími nadšenci odjel do Kyjeva, ve kterém měla být zřízena česká dobrovolnická jednotka.²⁷⁷ Rusko, poháněné snahou Rakousko-Uhersko co nejvíce oslabit, vydalo povolení k jejímu vzniku 12. srpna roku 1914. Na místo přímých bojových akcí však měla provádět zejména výzvědnou činnost a české příslušníky rakousko-uherské armády motivovat ke zběhnutí či sabotáži. Jednotka, která se již od počátku těšila zájmu velkého počtu dobrovolníků, byla součástí 3. ruské armády a nesla název Česká družina.²⁷⁸ Její prapor byl vysvěcen 11. října roku 1914, podle juliánského kalendáře v den sv. Václava.²⁷⁹ V Kyjevě se tehdy shromáždilo přibližně 800 dobrovolníků, mezi kterými nechyběl ani nymburský rodák Otakar Husák.²⁸⁰ Na atmosféru, která zde panovala, s láskou vzpomínal, a přísahu, kterou ku této příležitosti vojáci skládali, označil za „*velkolepou slovanskou manifestaci*“.²⁸¹

²⁶⁹ Tamtéž, s. 32.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 33.

²⁷¹ Tamtéž, s. 34.

²⁷² Tamtéž, s. 35.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 38.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 39.

²⁷⁶ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 12.

²⁷⁷ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka I*, s. 52.

²⁷⁸ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 21.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 24.

²⁸⁰ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka I*, s. 61.

²⁸¹ Tamtéž, s. 63.

V říjnu roku 1914 odjeli starodružinníci na válečná bojiště. Protože v té době neměli všechny čtyry své důstojníky, působil Otakar Husák jako velitel druhé půlroty třetí roty.²⁸² Svou první významnější bitvu zažil u haličské Krolewky.²⁸³ Česká družina si svou pilnou prací brzy vysloužila výjimečné postavení²⁸⁴ a v únoru roku 1916 se přejmenovala na Československý střelecký pluk.²⁸⁵ V létě roku 1916 se Husák společně s dalšími vojáky zúčastnil práce v týlu, kde se stal svědkem četných bojů, které se vedly o směřování celé Masarykovy zahraniční akce. Husák tento rok označil jako období plné nadějí. Jak uvádí ve svých vzpomínkách, jednotka v té době disponovala vojskem (v roce 1916 se její řady rozrostly o přibližně 6 731 členů), financemi, organizovaným vedením, či i vlastním tiskem.²⁸⁶ Veškeré šance na to, aby v Rusku vznikla samostatná československá jednotka, však vzaly později zasně, když sem o této věci přijel vyjednávat Josef Dürich,²⁸⁷ poslanec za agrární stranu, který v roce 1915 z Rakouska-Uherska emigroval a připojil se tak k Masarykovu odboji.²⁸⁸ S jeho pomocí zde byla v lednu roku 1917 založena doba Československé národní rady, což se však plně míjelo s představou, jakou o budování legií měli Masaryk, Beneš či Štefánik. Vinou této události Dürich o svou funkci přišel a Rusko se až do mocenského převratu v roce 1917 stalo pro československou zahraniční akci v zásadě nedostupné.²⁸⁹

Již v jiné politické situaci se jednotka nacházela v létě roku 1917, kdy měla u ukrajinského Zborova svěst svou nejslavnější bitvu.²⁹⁰ Otakar Husák se však ještě před jejím začátkem zranil, když v jeho blízkosti vybuchl granát. Kdyby se zrovna nepřipravoval k útoku v hluboké zemi²⁹¹ a granát by neexplodoval v pytlu s pískem, nejspíš by podle svých slov nepřežil.²⁹² V té době se s ním na stejném místě nacházel i Jan Syrový, pozdější velitel československých legií v Rusku, který vinou této události přišel o oko.²⁹³ Během bitvy těžce zraněný Husák velel rotě v 1. pluku²⁹⁴ a společně s ostatními se zasadil o mimořádný úspěch československé jednotky. Jak ve svých pamětech poznamenal, u Zborova „*každý důstojník bojoval jako prostý voják a každý prostý voják bojoval jako důstojník*“.²⁹⁵ Během bitvy zemřel

²⁸² Tamtéž, s. 64.

²⁸³ Tamtéž, s. 72.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 57.

²⁸⁵ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 35.

²⁸⁶ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka I*, s. 233.

²⁸⁷ ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, s. 181.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 179.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 181.

²⁹⁰ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 53.

²⁹¹ Také zemnice; příbytek zahloubený do země.

²⁹² HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka I*, s. 286.

²⁹³ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 53.

²⁹⁴ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 234.

²⁹⁵ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka I*, s. 282.

na příklad také nymburský rodák František Čech,²⁹⁶ jehož jméno se nachází na památníku před Husovým sborem. Husák byl poté, co se ze svého zranění vyléčil, pověřen vedením 2. praporu 1. pluku.²⁹⁷

V průběhu první světové války se měl Husák stát svědkem dalšího důležitého milníku – zrodu legií. Právě vytvoření československého vojska patřilo již od prvních okamžiků první světové války k prioritám Masarykovy zahraniční akce. Hlavním dějištěm této události se měla stát Francie, která byla pokládána za ústřední Dohodovou mocnost.²⁹⁸ Nebyl to však jednoduchý úkol – až v prosinci roku 1917 konečně Francie po dlouhých vyjednáváních svolila k tomu, že na jejím území může taková československá armáda vzniknout.²⁹⁹ K tomuto kroku se země začala přiklánět především od roku 1916, kdy po těžkých bitvách u Verdunu a na řece Sommě přišla o obrovský počet svých vojáků, a potřebovala tak na bojištích každého muže,³⁰⁰ avšak její konečné rozhodnutí urychlila zejména zuřící bolševická revoluce v Rusku a nečekaný postup německého vojska na alpské frontě během podzimu roku 1917, kdy hrozilo jeho proniknutí do jižní Francie.³⁰¹ Protože se na samotném území Francie nacházel jen velmi malý počet československých dobrovolníků,³⁰² začali se sem vojáci od roku 1917 sjíždět i z ostatních koutů světa – především ze Spojených států amerických, Srbska, Ruska, Itálie, Rumunska či Řecka.³⁰³ Transportu československých dobrovolníků se zúčastnil i Otakar Husák, a v listopadu roku 1917 z ruského Archangelska tak pod jeho velením do Francie dorazilo³⁰⁴ přibližně 1 200 vojáků.³⁰⁵ Ve svých pamětech Otakar Husák velmi rád vzpomínal na jejich dvoutýdenní zastávku ve vojenském táboře v anglickém Flowerdownu, kde vládla velmi přátelská atmosféra a kde vojáci svou kázní na ostatní udělali dobrý dojem.³⁰⁶ Husák se dokonce vyslovil, že podle něj měli Angličané Čechoslováky ze všech vojinů, kteří táborem prošli, v největší oblibě.³⁰⁷ Ve Francii se však dobrovolníci nacházeli již v úplně jiném ovzduší. Hned po svém příjezdu do přístavu Le Havre, kde je čekalo podle Husáka poměrně chladné uvítání v čele s Edvardem Benešem a Lvem Sychravou, byli zděšeni stavem, v jakém se země

²⁹⁶ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 234.

²⁹⁷ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 234.

²⁹⁸ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 64.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 66.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 65.

³⁰¹ Tamtéž, s. 66.

³⁰² Tamtéž, s. 64.

³⁰³ Tamtéž, s. 66.

³⁰⁴ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 38.

³⁰⁵ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 66.

³⁰⁶ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 27.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 33.

nacházela.³⁰⁸ Francie se totiž ještě stále vzpamatovala z krvavých bitev na Sommě a u Verdunu a také z neúspěšné Nivellovy ofenzívy, což se na její podobě neúprosně podepsalo. Husák ve svých pamětech vzpomínal na to, jak během cesty z přístavu Le Havre do města Cognac, kde se všichni českoslovenští vojáci shromažďovali, viděli železnici obsluhovat jednoruké invalidy nebo hodně také ženy.³⁰⁹

Samotné vytváření československé armády ve Francii doprovázela řada problémů, které vyplývaly především z rozdílného původu vojáků, jejich odlišných postojů i válečných zkušeností.³¹⁰ Přestože se Francie v porovnání s ostatními zeměmi, jako na příklad s Ruskem či Itálií, postavila k formování československého vojska nejmířlivěji,³¹¹ setkávali se vojáci ve francouzském Cognaku zejména do té doby, než vedení země 16. prosince roku 1917 vydalo dekret s povolením výstavby armády, často navíc také s projevy nedůvěry. Otakar Husák k tomu poznamenal, že „čekání na dekret o samostatném vojsku bylo již pravou mukou“. Nově vzniklá armáda tímto dekretem získala status spojeneckého vojska, které podléhalo výhradně Národní radě československé, jeho velení bylo ale z velké části svěřeno francouzské straně.³¹² V průběhu roku 1918 již vznikaly první jednotky – v lednu byl sestaven 21. střelecký pluk, jehož vedení se ujal podplukovník Armand-Charles Philippe a v květnu téhož roku také 22. střelecký pluk, kterému velel podplukovník Gardana.³¹³ V červnu roku 1918 oba tyto pluky pod válečným praporem složili svou přísahu. Až právě 30. červen je považován za oficiální vznik československé armády³¹⁴ a dodnes si ho připomínáme jako Den ozbrojených sil.³¹⁵ Slavnosti v Darney se zúčastnil na příklad francouzský prezident Raymond Poincaré nebo Edvard Beneš.³¹⁶ Příklad přísahu vojákům předčítal kapitán Husák.³¹⁷

V červnu roku 1918 českoslovenští vojáci dokončili svůj výcvik, a tak mohli být již následující měsíc oba pluky vypravěny na frontu.³¹⁸ Působily nejprve v Alsasku, v září byly poté přeřazeny do oblasti Champagne, avšak nejtěžší boje zažily v Ardensku – 21. střelecký pluk u Terronu a 22. u Vouziers.³¹⁹ V bitvě u Terronu, která byla zahájena 21. října roku

³⁰⁸ Tamtéž, s. 40.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 41.

³¹⁰ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 69.

³¹¹ Tamtéž, s. 70.

³¹² HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 81.

³¹³ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 72.

³¹⁴ Tamtéž, s. 71.

³¹⁵ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 9.

³¹⁶ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 71.

³¹⁷ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 122.

³¹⁸ Tamtéž, s. 129.

³¹⁹ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 73.

1918,³²⁰ Husák působil jako velitel 1. praporu 21. střeleckého pluku. Vojáci zde museli čelit silnému německému protiútoky, po počátečním nezdaru se jim však podařilo město získat do svých rukou a po 10 dní úspěšně odrážet útočné pokusy nepřítele. Ve svých pamětech Husák bitvu u Terronu označil za nejtvrdší, jakou československé legie svedly.³²¹ Jedna z terronských ulic dodnes na památku této události nese název Rue du Général Husák. Z předních pozic se jednotka stáhla 30 října, tedy již dva dny poté, kdy vznikla samostatná Československá republika. Zpráva o událostech z 28. října se k vojákům dostala druhý den v nočních hodinách, jak však Husák poznamenal, příliš o ní s vojáky nemluvili, neboť „*měli jiné starosti*“.³²² Oba střelecké pluky, 21. a 22., během několikadenních bojů přišli o 183 mužů, 858 jich bylo zraněno a 69 pohřešováno. Tak vysoké ztráty byly pro obě jednotky dokonce život ohrožující.³²³ Československou samostatnost vojáci oslavili polní mši, během které na tyto padlé vzpomínali.³²⁴

První světová válka skončila 11. listopadu roku 1918 německou kapitulací. Atmosféru, která ve vojenském táboře panovala, popsal Husák takto: „*Fronta jako by propadla křečovitě radosti; večer a dlouho do noci odpalovali zpívající vojáci ukořistěné světelné rakety a vypadalo to, jako kdyby se slavilo 1 000 sv. Janů blahé paměti na Vltavě v Praze.*“³²⁵ Coby plukovník a velitel 21. pluku francouzských legií³²⁶ se Husák do Prahy vrátil 4. prosince roku 1918. Na vlakovém nádraží ho přivítala jeho matka, která tou dobu žila v nuselském bytě.³²⁷ V hotelu Paříž, kde se Husák věnoval poválečnému úřadování, ho navštívila i skupinka nymburských rodáků, která mu zde předala slavnostní věnec a vzdala tak hold jeho válečným úspěchům. Husák tuto poctu podle *Národních listů* přijal velice skromně a slíbil, že město brzy navštíví.³²⁸ Ve svých pamětech však Husák uvedl, že Nymburské přijal poněkud hrubě a vyslovil domněnku, že si delegace jeho reakci představovala jinak.³²⁹

Po válce se Husák zúčastnil bojů proti bolševickým jednotkám na Slovensku a v Maďarsku.³³⁰ V roce 1919 povýšil na pozici prvního přednosty vojenské kanceláře prezidenta republiky.³³¹ S rodinou T. G. Masaryka měl Husák až přátelský vztah – často na

³²⁰ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 158.

³²¹ Tamtéž, s. 169.

³²² Tamtéž, s. 168.

³²³ EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*, s. 73.

³²⁴ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 171.

³²⁵ Tamtéž, s. 211.

³²⁶ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 234.

³²⁷ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 236.

³²⁸ Národní listy. 4. prosince 1918. Ročník 58, č. 146.

³²⁹ HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 224.

³³⁰ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 234.

³³¹ KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 154.

příklad navštěvoval jeho nemocnou manželku Charlotte.³³² V roce 1920 byl Husák jmenován ministrem obrany, v roce 1921 se stal ředitelem Československých akciových továren na výbušné látky. V období druhé světové války byl Husák vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald, v padesátých letech poté na pražském Pankráci a na Mírově. Zemřel v roce 1964 v Praze. V roce 1992 byl Husák vyznamenán Řádem Milana Rastislava Štefánika II. třídy.³³³

3.2.2 Jan z Wojkowicz

Jan z Wojkowicz, rodným jménem Jan Nebeský, byl nymburským básníkem a prozaikem.³³⁴ Dnes již skoro zapomenutý autor žil v Nymburce od svého narození v roce 1880³³⁵ až do roku 1938, kdy se z města vystěhoval.³³⁶ Pocházel z rodiny Jana Baptisty Nebeského,³³⁷ obchodníka s uhlím a v Nymburce vysoce váženého občana.³³⁸ Na základě zfalšovaných materiálů o údajné příslušnosti rodiny k staročeskému rytířskému rodu Nebeských z Wojkowicz,³³⁹ dosáhl Jan Baptista Nebeský v roce 1897 toho, že směl používat šlechtický titul rytíře z Wojkowicz.³⁴⁰ Podvod byl však později odhalen a v roce 1904 tak Nebeský o svůj titul přišel.³⁴¹ Jeho syn Jan ale přídomku z Wojkowicz jako svého pseudonymu později užíval i nadále.³⁴² Rodina Nebeských žila v přepychové vile na Poděbradově třídě (dnes na jejím místě stojí Nymburské kulturní centrum a místo sídla rodinné firmy Základní umělecká škola B. M. Černohorského),³⁴³ mezi jejímiž zdmi z Jana z Wojkowicz vinou úzkostlivé výchovy vyrostl člověk choulostivý a netečný, ale v dětství také neobyčejně rozmazlený. V Nymburce docházel do Obecné školy pětileté,³⁴⁴ z které pokračoval na pražské gymnázium. Ve škole Jan z Wojkowicz ale trávil čas nesmírně nerad, a tak studia na pražském gymnáziu zanechal a nastoupil na C. k. Vyšší gymnasium v Kolíně.³⁴⁵ Ani zde ho však nechuť k učení nepřešla, z kolínského gymnázia odešel a zvažoval, že by nastoupil dráhu knihkupce. Na přání svého otce se však zapsal na Berlitzovu školu jazyků v Praze. Po jejím

³³² HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*, s. 231.

³³³ KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 154.

³³⁴ ČERNÝ, Jiří a kol. *Knihy osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*, s. 182.

³³⁵ ŘEHOUNEK, Jan. *Rytíř smutné postavy: básník Jan z Wojkowicz: 1880-1944*, s. 20.

³³⁶ Tamtéž, s. 53.

³³⁷ Tamtéž, s. 7.

³³⁸ Tamtéž, s. 8.

³³⁹ Tamtéž, s. 13.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 17.

³⁴¹ Tamtéž, s. 19.

³⁴² ČERNÝ, Jiří a kol. *Knihy osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*, s. 182.

³⁴³ ŘEHOUNEK, Jan. *Rytíř smutné postavy: básník Jan z Wojkowicz: 1880-1944*, s. 12.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 20.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 22.

absolvování ještě nějaký čas docházel na filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity, nakonec z ní ale odešel a studií definitivně zanechal.³⁴⁶ Raději než sezení ve školní lavici věnoval Jan z Wojkowicz čas četbě a poezii.³⁴⁷ Do světa literatury vstoupil poprvé v roce 1898 s románovou studií *Mizení*. V roce 1900 publikoval *Sbírku poesie*, s kterou se mu podařilo zaujmout řadu hudebních skladatelů.³⁴⁸ Úspěch na Jana z Wojkowicz čekal i v roce 1907, kdy bylo jeho jméno zařazeno do sborníku *Nová česká poesie*, a rovněž o 7 let později, kdy se stalo součástí Almanachu na rok 1914. Díky takovýmto vítězstvím se tak Jan z Wojkowicz mohl postavit po bok dalších významných literátů, jakými byl v té době Viktor Dyk, Karel Čapek či S. K. Neumann.³⁴⁹ To už však bylo v čase, kdy Jan z Wojkowicz odmítal vstát z postele. Na dobu i několika týdnů k tomu docházelo již dříve, avšak od chvíle, kdy se zkraje roku 1901 silně nachladl, z prostor své ložnice téměř nevycházel. Každému říkal, že je těžce nemocen, a tvrzením ze strany doktorů, že žádnou těžkou chorobou netrpí, nevěřil.³⁵⁰ Diagnózy si tak na základě studia řady odborných publikací stanovoval sám a každoročně je sepisoval ve svých Zdravotních výkazech.³⁵¹ V jeho přesvědčeních ho navíc utvrzovala od narození zkrácená noha a nepěkný vzhled.³⁵² Soužití s ním bylo opravdu náročné, vyžadoval neustálou péči a svým bezohledným a mnohdy i tyranským chováním dosáhl toho, že se pro své okolí stal naprosto nesnesitelným. Zřejmě někdy v době před začátkem první světové války absolvoval na radu nymburského lékaře Karla Komárka několikátýdenní pobyt v kosmonoské psychiatrické nemocnici, do které se v roce 1933 kvůli tomu, že slýchal neviditelné bytosti, vrátil. Přes svou velmi komplikovanou povahu se však v srpnu druhého válečného roku oženil. Vzal si svou sestřenicí a pečovatelku Annu Marii Bernardovou,³⁵³ která do Nymburka původně přijela ošetřovat svou rodinnou příbuznou. Se svojí budoucí manželkou se Jan z Wojkowicz nechal sezdat v posteli. Původně se měl svatební obřad odehrát na úřadě,³⁵⁴ avšak poté, co se Jan z Wojkowicz (s velkou pravděpodobností záměrně) píchl do prstu a tvrdil, že dostal tetanus, z prvotního plánu sešlo.³⁵⁵ Mezi svědky obřadu nechyběl na příklad František Hrnčír,³⁵⁶ v Nymburce rovněž známý spisovatel.³⁵⁷ V říjnu roku 1915 se manželskému páru narodila

³⁴⁶ Tamtéž, s. 26.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 24.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 56.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 4.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 33.

³⁵¹ Tamtéž, s. 35.

³⁵² Tamtéž, s. 6.

³⁵³ Tamtéž, s. 39.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 40.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 41.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 40.

³⁵⁷ ČERNÝ, Jiří a kol. *Knihovna osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*, s. 102.

dcera Františka a v roce 1920 syn Jan. Z narození obou dětí ale Jan z Wojkowicz údajně příliš velkou radost neměl. V dopise svému dlouholetému příteli a spisovateli Otakaru Theerovi sdělil, že je dítě pro nemocného člověka, který se navíc věnuje psaní, velkou přítěží.³⁵⁸ Nad různé fyzické neduhy Jan z Wojkowicz bojoval s depresemi a pocity osamělosti.³⁵⁹ Ty na čtenáře dýchají z mnohých míst básnické sbírky *Bolesti života*, kterou Jan z Wojkowicz vydal během první světové války v roce 1915.³⁶⁰ V průběhu té básníka rovněž zastihla zpráva o úmrtí milovaného přítele Otakara Theera.³⁶¹ Jan z Wojkowicz se s Otakarem Theerem, který v Nymburce žil do svých 10 let³⁶², přátelil již od dětství a i později s ním prostřednictvím korespondence pravidelně udržoval styk.³⁶³ S dalšími svými přáteli se v Nymburce scházeli v domě místního kupce F. V. Petrnouška na Boleslavské ulici a vedli zde společně literární diskuze.

Ve 20. letech rodinu Nebeských postihly finanční problémy – Jan Baptista Nebeský zemřel a zanechal po sobě dluh ve výši půl miliónu korun. Aby ho rodina splatila, musela rozprodat značnou část svého majetku.³⁶⁴ Jan z Wojkowicz se ocitl téměř bez jakýchkoliv příjmů, což ho v roce 1928 vedlo k tomu, že si v Nymburce pronajmul prostory, ve kterých se chystal prodávat mléko.³⁶⁵ V roce 1938 však z Nymburka společně se svou rodinou odešel a o rok později se odstěhoval do Satalic u Prahy, kde žil až do své smrti v roce 1944.³⁶⁶ K poslednímu odpočinku byl 10. prosince za hudebního doprovodu Hlaholu uložen ve svém rodném Nymburce.³⁶⁷

3.2.3 Antonín Janoušek

Antonín Janoušek byl publicista a komunistický politik, který se narodil roku 1877 v Nymburce. Město poté, co se vyučil zámečníkem, opustil a působil ve Vídni či v Německu. V roce 1901 se však do rodného Nymburka vrátil a začal se zde coby mluvčí místních dělníků hojně zapojovat do politického života.³⁶⁸ Významně na příklad napomáhal k burcování stávek, kvůli kterým se dokonce Hanuš Karlík, proslulý ředitel nymburského cukrovaru, vzdal svého

³⁵⁸ ŘEHOUNEK, Jan. *Rytíř smutné postavy: básník Jan z Wojkowicz: 1880-1944*, s. 41.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 42.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 70.

³⁶¹ Tamtéž, s. 31.

³⁶² ČERNÝ, Jiří a kol. *Knihy osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*, s. 263.

³⁶³ ŘEHOUNEK, Jan. *Rytíř smutné postavy: básník Jan z Wojkowicz: 1880-1944*, s. 31.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 46.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 49.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 53.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 55.

³⁶⁸ ČERNÝ, Jiří a kol. *Knihy osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*, s. 111.

postu.³⁶⁹ Ve městě Janoušek vydával také vlastní časopis, který nesl název *Zájmy občanské*. Později se přesunul do Českých Budějovic, kde se stal krajským tajemníkem sociální demokracie.³⁷⁰ Jako redaktor působil v *Novém jihočeském dělníku* či v plzeňské *Nové době*. V období první světové války žil v Kladně, kde se živil jako dělník. V roce 1918 odcestoval do Budapeště, odkud pracoval pro kladenské noviny.³⁷¹ Během komunistického převratu, ke kterému zde došlo v říjnu roku 1918, stál v čele českého a slovenského výboru Maďarské komunistické strany. Když se maďarské jednotky dostaly i na slovenské území, vyhlásil na jeho části komunistickou Republiku rad.³⁷² Ta však záhy zanikla a Janoušek se dostal do vězení. Později byl vydán do Československa, kde dokonce neúspěšně kandidoval na prezidentský post. Od roku 1922 žil v Sovětském svazu. V dobách komunistického režimu se na Janouška v Nymburce hojně vzpomínalo – byl po něm na příklad pojmenován bývalý Kulturní dům vedle Tyršovy školy či ve městě umístěna jeho busta.³⁷³ Janoušek zemřel v roce 1941. Je otcem Jaroslava Janouška, proslulého příslušníka StB.³⁷⁴

4. Závěr

Do roku 1914 Nymburští vstupovali s pocitem spokojenosti. Město bylo od druhé poloviny 19. století důležitým železničním uzlem, ve kterém vzkvétal průmysl i obchod. S příchodem první světové války však každodenní život v Nymburce prošel mnohými změnami. Jednu z těch nejmarkantnějších představoval odliv pracovní síly, což pro město, ve kterém sídlila řada průmyslových podniků, představovalo výraznou komplikaci. Život Nymburským ztěžovala i řada restriktivních opatření, stejně tak jako špatné hygienické podmínky. Ty byly ve městě na některých místech patrné ještě před začátkem konfliktu. Vzhledem k tomu, že v Nymburce pobývali ranění vojáci, uprchlíci a zajatci, bylo riziko rozšíření nakažlivých chorob mnohem vyšší. Zřejmě nejzásadnější změnou však ve městě prošel zásobovací systém. Přesto, že se Rakousko-Uhersko přeorientovalo na válečné hospodářství, nedařilo se mu zemi dostatečně zásobit, a to ani těmi nejzákladnějšími surovinami. V Nymburce tak panoval všeobecný nedostatek, což mimo jiné vedlo k tomu, že se ceny oproti předválečné době mnohonásobně zvýšily. Alespoň částečně se však ve městě podařil zachovat kulturní život. Ten zde byl z velké části reprezentován Divadelním souborem

³⁶⁹ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*, s. 218.

³⁷⁰ KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 155.

³⁷¹ ČERNÝ, Jiří a kol. *Kniha osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*, s. 112.

³⁷² KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 155.

³⁷³ ČERNÝ, Jiří a kol. *Kniha osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*, s. 112.

³⁷⁴ KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*, s. 155.

Hálek. Ochotníci sice po určitou dobu vůbec nevystupovali, v listopadu roku 1914 však svou činnost obnovili a i s pomocí přizvaných spolků se jim dařilo společenské vyžití v Nymburce poměrně udržovat. Přesto, že byl chod města výrazně utlumen, jedna organizace zde v průběhu válečné doby dokonce zahájila svou tradici – jednalo se o skautský oddíl, který se orientoval převážně na pomocnou činnost.

Se změnami, které s sebou válečná doba přinesla, se obrátila i nálada nymburských obyvatel. Jejich životní úroveň se vinou zásobovací krize neustále zhoršovala. Řada z nich trpěla nemocemi, které byly způsobeny špatnou životosprávou a těžkou prací. Frustrace z nedostatku surovin se obracela i proti bohatším nymburským občanům a válečným uprchlíkům, u kterých se mělo za to, že si zásoby ukrájí pro sebe. Situaci se někteří obyvatelé pokoušeli řešit obchodováním na černém trhu. Ti, kteří na něm své výrobky za přemrštěné ceny prodávali, byli ještě dlouho po skončení války terčem kritiky. Zásobovací krize však s rokem 1918 neskončila – v Nymburce trvala ještě několik let a vedla zde navíc k vlně stávek či nenávisti vůči Židům. Ta byla v průběhu válečné doby podporována také přílivem židovských uprchlíků. I přes všechny těžkosti však Nymburští v průběhu války vyvíjeli pomocnou činnost. Velké pozornosti se v dobovém tisku dostalo na příklad uskupení místních dam, které v železniční stanici projíždějícím vojákům nabízelo občerstvení. Velkou zásluhu měl na pomocné činnosti také místní Sokol a jeho členové.

Hrůzy války Nymburským neustále připomínaly seznamy padlých vojáků, které se již záhy začaly objevovat v dobovém tisku. V něm se můžeme častěji setkat se jmény třech následujících rodáků – Antonínem Čapkem, Zdeňkem Čejkou či Vladimírem Hrnčířem. Nasnadě je tedy otázka, zdali se nejednalo o postavy, které ve městě zaujímaly důležité místo. Svou roli zde však mohl sehrát i věk zmíněných vojáků – všem totiž nebylo více než 26 let. Zpráva o jejich úmrtí proto mohla být pro obyvatele města o to hůře. Nymburk byl však rodištěm i mnoha společensky významných osobností. V práci je představen spisovatel Jan z Wojkowicz, generál Otakar Husák či vlastizrádce Antonín Janoušek. Každý z nich přitom válku prožil jiným způsobem. Zatímco Jan z Wojkowicz ji strávil v ústraní a bezpečí své postele, Otakar Husák v ní přímo nasazoval svůj život. Nejvíce se válečnému životu nymburských obyvatel přibližoval Antonín Janoušek, který tou dobou pracoval v kladenských hutích. Nakonec se však postavil proti tomu, za co řada vojáků, včetně těch nymburských, bojovala a padla – proti demokratickému Československu. Přesto byl Janoušek ze zmíněných osobností v Nymburce připomínán nejvíce.

Konec války Nymburští vítali s nesmírnou euforií. Strasti, které s sebou uplynulé roky přinesly, se však do podvědomí místních obyvatel nesmazatelně vryly. Ve městě je dále

připomínala i pokračující zásobovací krize či holý fakt, že se řada rodáků do svých domovů již nevrátila.

5. Zdroje

5.1 Periodika

- Národní listy. 8. září 1914. Ročník 54, č. 246.
- Národní listy. 12. září 1914. Ročník 54, č. 250.
- Národní listy. 13. září 1914. Ročník 54, č. 251.
- Národní listy. 28. října 1914. Ročník 54, č. 296.
- Národní listy. 13. listopad 1914. Ročník 54, č. 312.
- Národní listy. 11. října 1915. Ročník 55, č. 279.
- Národní listy. 24. listopadu 1915. Ročník 55, č. 325.
- Národní listy. 28. prosince 1915. Ročník 55, č. 358.
- Národní listy. 28. ledna 1916. Ročník 56, č. 28.
- Národní listy. 4. prosince 1918. Ročník 58, č. 146.
- Občanské listy. 4. července 1914. Ročník 28, č. 27.
- Občanské listy. 11. července 1914. Ročník 28, č. 28.
- Občanské listy. 1. srpna 1914. Ročník 28, č. 31.
- Občanské listy. 8. srpna 1914. Ročník 28, č. 32.
- Občanské listy. 15. srpna 1914. Ročník 28, č. 33.
- Občanské listy. 22. srpna 1914. Ročník 28, č. 34.
- Občanské listy. 29. srpna 1914. Ročník 28, č. 35.
- Občanské listy. 5. září 1914. Ročník 28, č. 36.
- Občanské listy. 19. září 1914. Ročník 28, č. 38.
- Občanské listy. 26. září 1914. Ročník 28, č. 39.
- Občanské listy. 17. října 1914. Ročník 28, č. 42.
- Občanské listy. 24. října 1914. Ročník 28, č. 43.
- Občanské listy. 7. listopadu 1914. Ročník 28, č. 45.
- Občanské listy. 14. listopadu 1914. Ročník 28, č. 46.
- Občanské listy. 21. listopadu 1914. Ročník 28, č. 47.

Občanské listy. 5. prosince 1914. Ročník 28, č. 49.
Občanské listy. 24. prosince 1914. Ročník 28, č. 52.
Občanské listy. 6. března 1915. Ročník 29, č. 10.
Občanské listy. 8. května 1915. Ročník 29, č. 19.
Občanské listy. 15. května 1915. Ročník 29, č. 20.
Občanské listy. 22. května 1915. Ročník 29, č. 21.
Občanské listy. 29. května 1915. Ročník 29, č. 22.
Občanské listy. 17. července 1915. Ročník 29, č. 29.
Občanské listy. 7. srpna 1915. Ročník 29, č. 32.
Občanské listy. 14. srpna 1915. Ročník 29, č. 33.
Občanské listy. 18. září 1915. Ročník 29, č. 38.
Občanské listy. 16. října 1915. Ročník 29, č. 42.
Občanské listy. 23. října 1915. Ročník 29, č. 43.
Občanské listy. 30. října 1915. Ročník 29, č. 44.
Občanské listy. 11. prosince 1915. Ročník 29, č. 50.
Občanské listy. 5. února 1916. Ročník 30, č. 6.
Občanské listy. 19. února 1916. Ročník 30, č. 8.
Občanské listy. 8. dubna 1916. Ročník 30, č. 15.
Občanské listy. 15. dubna 1916. Ročník 30, č. 16.
Občanské listy. 6. května 1916. Ročník 30, č. 19.
Občanské listy. 20. května 1916. Ročník 30, č. 21.
Občanské listy. 10. června 1916. Ročník 30, č. 24.
Občanské listy. 7. října 1916. Ročník 30, č. 41.
Občanské listy. 14. října 1916. Ročník 30, č. 42.
Občanské listy. 4. listopadu 1916. Ročník 30, č. 45.
Občanské listy. 11. listopadu 1916. Ročník 30, č. 46.
Občanské listy. 18. listopadu 1916. Ročník 30, č. 47.
Občanské listy. 6. ledna 1917. Ročník 31, č. 1.
Občanské listy. 14. dubna 1917. Ročník 31, č. 15.
Občanské listy. 21. dubna 1917. Ročník 31, č. 16.

Občanské listy. 28. dubna 1917. Ročník 31, č. 17.
Občanské listy. 9. června 1917. Ročník 31, č. 23.
Občanské listy. 23. června 1917. Ročník 31, č. 25.
Občanské listy. 7. července 1917. Ročník 31, č. 27.
Občanské listy. 21. července 1917. Ročník 31, č. 29.
Občanské listy. 28. červenec 1917. Ročník 31, č. 30.
Občanské listy. 11. srpna 1917. Ročník 31, č. 32.
Občanské listy. 18. srpna 1917. Ročník 31, č. 33.
Občanské listy. 25. srpna 1917. Ročník 31, č. 34.
Občanské listy. 1. září 1917. Ročník 31, č. 35.
Občanské listy. 8. září 1917. Ročník 31, č. 36.
Občanské listy. 15. září 1917. Ročník 31, č. 37.
Občanské listy. 22. září 1917. Ročník 31, č. 38.
Občanské listy. 29. září 1917. Ročník 31, č. 39.
Občanské listy. 20. října 1917. Ročník 31, č. 42.
Občanské listy. 24. listopadu 1917. Ročník 31, č. 47.
Občanské listy. 8. prosince 1917. Ročník 31, č. 49.
Občanské listy. 15. prosince 1917. Ročník 31, č. 50.

5.2 Literatura

ČERNÝ, Jiří a kol. *Kniha osobností a organizací města Nymburka: od založení města do roku 2011*. Nymburk: Vega-L, 2011. ISBN 978-80-87275-49-8.

ČERNÝ, Jiří a Ivan ULRYCH. *Nymburk: kniha dobových pohlednic*. Vega-L, 2000. ISBN 80-7276-007-6.

EFMERTOVÁ, Marcela C. *České země v letech 1848-1918*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-859-8347-8.

EMMERT, František. *Českoslovenští legionáři za první světové války*. Praha: Mladá fronta, 2014. ISBN 978-80-204-3283-4.

FEXO VÁ, Lucie. *Nymburský cukrovar pod vedením Hanuše Karlíka*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění. Vedoucí práce prof. PhDr. Zdeněk BENEŠ, CSc.

HRDINA, Lukáš. *Plzeň během První světové války*. Plzeň, 2017. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta, Katedra historických věd. Vedoucí práce PhDr. Roman KODET, Ph.D.

HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka I*. Praha: Epoque, 2017. Edice paměti Československé obce legionářské. ISBN 978-80-87919-28-6.

HUSÁK, Otakar. *Jdi!: vzpomínky legionáře Otakara Husáka II*. Praha: Epoque, 2018. Edice paměti Československé obce legionářské. ISBN 978-80-87919-29-3.

KOCOUREK, Jaroslav a kol. *Nymburk: královské město na Labi*. Nymburk: Vega-L, 2018. ISBN 978-80-88072-40-9

KOUBOVÁ, Lenka. *Zásobování města Písku během první světové války*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří MALÍŘ, CSc.

KVAČEK, Robert. *První světová válka a česká otázka*. Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-635-7.

PÁNEK, Jaroslav a Oldřich TŮMA. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-3994-9.

PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka: od dob nejstarších do roku 2009*. Cheb: Svět křídel, 2010. ISBN 978-80-86808-75-8.

ŘEHOUNEK, Jan. *Rytíř smutné postavy: básník Jan z Wojkowicz: 1880-1944*. Nymburk: Kaplanka, 2014. ISBN 978-80-87523-07-0.

ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-302-0.

WAIC, Marek. *Sokol v české společnosti 1862-1938*. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, 1996. ISBN 80-238-3287-5.

Úvod do studia dějepisu I. Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7013-4.

5.3 Internetové zdroje

PAULŮ, Jan. *120 let činnosti nymburských souborů Hálek-Hlahol* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <http://www.halek-nymburk.cz/almanachy/almanach1980.pdf>

ŠEBEK, Svatopluk. *Kapitoly z historie a současnosti Sokola Nymburk* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: https://www.sokolnymburk.cz/wp-content/uploads/2018/08/KAPITOLY_Z_HISTORIE_SOKOLA.pdf

Historie nemocnice. *Nemocnice Nymburk* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <http://www.nemnbk.cz/o-nas/historie/>

Památník div. spolku "Hálek" v Nymburce [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <http://www.halek-nymburk.cz/almanachy/almanach1936.pdf>